

**SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI PROGRAMU
NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI ROMSKIEJ W POLSCE
W 2011 ROKU**

Podstawą finansowania *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* w 2011 roku były środki przekazane z rezerwy celowej, a także środki pozostające w gestii Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹. Na finansowanie *Programu* przeznaczono 10 000 000 PLN w ramach rezerwy celowej budżetu państwa, uruchamianej z inicjatywy Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Powyższa kwota została rozdysponowana przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji za pośrednictwem wojewodów. Dodatkowo, z części 43 budżetu państwa Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazał kwotę 420 000 PLN na stypendia dla studentów romskich, uczniów romskich uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych oraz uczniów romskich szczególnie uzdolnionych. Na realizację części zadań w dziedzinie edukacji przekazano, podobnie jak w roku ubiegłym, kwotę w wysokości 700 000 PLN z budżetu Ministra Edukacji Narodowej (część 30 budżetu państwa).

W 2011 roku, ze środków własnych oraz innych źródeł finansowania, podmioty realizujące zadania dodatkowo zgromadziły 1 859 947 PLN (w tym ze środków własnych 1 695 889 PLN), przeznaczając je na dofinansowanie zadań programowych. Jest to kwota o 164 059 PLN wyższa w porównaniu z ubiegłym rokiem. Najwięcej środków własnych na zadania programowe przeznaczyły województwa: małopolskie – 401 303 PLN (wzrost o 101 141 PLN), dolnośląskie – 393 012 PLN (spadek o 171 000 PLN), warmińsko-mazurskie – 378 121 PLN (wzrost o 195 420 PLN) oraz śląskie – 172 555 PLN i mazowieckie – 141 304 PLN (wykres nr 1 i 2). Jedynie województwo opolskie i świętokrzyskie zrealizowało wszystkie zadania objęte *Programem* wyłącznie ze środków budżetowych.

Sumując powyższe dane należy stwierdzić, że w 2011 roku na sfinansowanie zadań *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* zaangażowano kwotę w wysokości

---

¹ Od listopada 2011 środki pozostają w gestii Ministra Administracji i Cyfryzacji.

12 983 787 PLN (wykres nr 3 i 4). Z tej kwoty na realizację wszystkich zadań objętych *Programem na rzecz społeczności romskiej w Polsce* w 2011 roku wykorzystano łącznie 12 472 460 PLN (wykres nr 5 i 6).

Największą kwotę na realizację *Programu*, tj. 3 829 978 PLN (wzrost o ponad 417 000 PLN) wykorzystano województwo małopolskie. Na powyższą kwotę składa się dotacja z rezerwy celowej 3 182 600 PLN, dotacja z części 30 budżetu państwa (161 474 PLN) oraz środki własne i inne budżetowe (485 903 PLN). Następnie, na zbliżonym poziomie plasuje się województwo dolnośląskie (2 879 612 PLN) i dalej śląskie (903 308 PLN). W województwie dolnośląskim z rezerwy celowej wykorzystano 2 296 778 PLN i z części 30 budżetu państwa 189 822 PLN. Pozostała kwota (393 012 PLN) pochodzi ze środków własnych. Z podobną strukturą wykorzystania środków mamy do czynienia w województwie śląskim. Tu główną bazą finansowania zadań *Programu* są środki z rezerwy celowej w wysokości 677 968 PLN, przy relatywnie wysokim poziomie środków własnych i innych budżetowych (181 226 PLN) oraz część 30 budżetu (44 114 PLN). Najniższy poziom wykorzystania środków na zadania *Programu* wykazuje województwo świętokrzyskie, gdzie z rezerwy celowej, części 30 budżetu i środków własnych wydano 34 329 PLN.

W trakcie realizacji zadań *Programu* w 2011 roku niewykorzystano 511 328 PLN, co stanowi 3,9 % wszystkich zaangażowanych środków (wykres nr 7 i 8). Powyższa kwota została zwrócona do budżetu państwa. Na łączną sumę środków niewykorzystanych złożyły się: 448 951 PLN z rezerwy celowej i 62 372 PLN z części 30. Relatywnie najwięcej zwróciło województwo wielkopolskie (40%) oraz województwo śląskie (15,5%) i lubelskie (13%). Powyżej średniej (4%) plasuje się również województwo opolskie (7,3%) oraz podlaskie (6,4%).

Na realizację *Programu* złożyły się 653 zadania (wykres nr 9 i 10) realizowane przez 280 podmiotów (wykres nr 11 i 12). Wśród realizatorów największą grupę stanowiły jednostki samorządu terytorialnego (167) oraz podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych (112), w tym organizacje romskie (73). Najwięcej zadań (143) zrealizowano w województwie dolnośląskim, tam w *Programie* uczestniczyło 66 podmiotów. Za województwem dolnośląskim plasuje się małopolskie, gdzie 58 podmiotów zrealizowało 133 zadania oraz śląskie (23 podmioty, 83 zadań) i podkarpackie (13 podmiotów, 55 zadań).

Liczbę uczestniczących podmiotów oraz liczbę zrealizowanych zadań w poszczególnych dziedzinach *Programu* ilustrują wykresy nr 13 i 14.

Program realizowany był w ośmiu dziedzinach, spośród których za priorytetową uznano *Edukację*. Łącznie na realizację zadań w tej dziedzinie wydano 7 487 828 PLN

(w tym z rezerwy celowej 5 439 790 PLN). Powyższa kwota stanowi 60,3% (wzrost o 6,6%) wszystkich wydatków poniesionych na realizację *Programu*. Największą kwotę wykorzystało województwo małopolskie (2 052 266 PLN), co stanowi 28,8% wszystkich środków wydatkowanych w ramach *Programu* w dziedzinie edukacji (wykres nr 15 i 16). Następnie, z kwotą 1 477 685 PLN plasuje się województwo dolnośląskie (20,7%), a za nim, na znacząco niższym poziomie, województwo śląskie (702 310 PLN – 9,9%). Pozostałe województwa mieszczą się w przedziale kwotowym pomiędzy 452 302 PLN (województwo opolskie) i 96 804 PLN (województwo lubelskie). Najmniej środków na zadania w omawianej dziedzinie wykorzystano w województwach świętokrzyskim (25 249 PLN), wielkopolskim (25 696 PLN) i pomorskim (44 737 PLN). Struktura wykorzystania środków finansowych pochodzących z rezerwy celowej (wykres nr 17 i 18), wyrażona w liczbach bezwzględnych, jest niemal analogiczna. Przoduje województwo małopolskie (1 727 777 PLN – 31,8%) i dalej kolejno znajdują się województwa: dolnośląskie (19,2% - 1 043 357 PLN) oraz śląskie (9,2% - 501 648 PLN). W dziedzinie edukacji procentowy udział środków własnych, zaangażowanych w *Programie*, utrzymał się na dość wysokim poziomie i wyniósł 12,6% (1 054 415 PLN – wzrost o blisko 280 000 PLN) wszystkich wykorzystanych nakładów finansowych w tej dziedzinie.

Podjęte przez 129 podmiotów działania w dziedzinie edukacji dały efekt w postaci realizacji 464 zadań. Wśród podmiotów realizujących te zadania w pierwszej kolejności należy wymienić: 82 jednostki samorządu terytorialnego, 47 podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych (w tym 28 organizacji romskich).

Sytuacja bytowa jest dziedziną, która zajmuje kolejne miejsce na liście priorytetów. Na podjęte działania w tej dziedzinie (wykresy nr 19 i 20) wydano 2 926 585 PLN (w tym z rezerwy celowej 2 447 265 zł), co stanowi 23,5% (spadek o 7,8%) wszystkich wydatków poniesionych na realizację *Programu*. Należy podkreślić, że powyższe kwoty są niższe niż w 2010 roku. Czołową pozycję z wykorzystaniem środków na poziomie 1 188 084 zł (40,6% wszystkich środków wydanych w tej dziedzinie) zajmuje województwo małopolskie. Odpowiednio mniej (802 130 PLN) wykorzystało województwo dolnośląskie (27,4%). Najniższy poziom wydatków na poziomie 4 417 PLN (0,2%) wykazuje województwo wielkopolskie i podlaskie (17 562 PLN – 0,6%). W województwie mazowieckim, pomorskim i świętokrzyskim w 2011 roku nie realizowano zadań w tej dziedzinie. Struktura wydatków pochodzących z rezerwy celowej (wykresy nr 21 i 22) w rozbiciu na województwa, podobnie jak w przypadku edukacji, jest zbliżona. I tak, przoduje województwo małopolskie – 39,9% (975 934 PLN), dalej plasuje się województwo dolnośląskie – 28,2% (689 587 PLN). Należy

zwrócić uwagę, że mimo nieznacznego procentowego wzrostu udziału zaangażowanych środków własnych, w porównaniu do roku poprzedniego, utrzymuje się on na stałym poziomie ok. 15 %. Na realizację *Programu* w dziedzinie Sytuacja bytowa złożyły się 54 zadania zrealizowane przez 48 podmiotów, w tym 49 jednostek samorządu terytorialnego. Listę uzupełniają 9 podmiotów niepublicznych, w tym 4 organizacje romskie.

Praca – bezrobocie jest dziedziną zajmującą kolejne miejsce na liście priorytetów programowych. Podejmowane tu działania zamknęły się kwotą 241 912 PLN (wykres nr 23 i 24), co stanowi 1,9% wszystkich nakładów finansowych poniesionych na realizację *Programu*. Należy odnotować nieznaczny wzrost poziomu finansowania zadań w omawianej dziedzinie wynoszący ok. 46 000 zł. Z podobnym zjawiskiem, choć na nieco mniejszą skalę, mamy do czynienia w zakresie rezerwy celowej, tutaj również odnotowujemy niewielki wzrost nakładów z 155 789 PLN w 2010 r. do 187 593 PLN w 2011 r.

Z powyższej kwoty najwięcej, to jest – 94 094 PLN (50,2%) wykorzystało województwo dolnośląskie oraz małopolskie i warmińsko-mazurskie, odpowiednio 47 500 PLN (25,3%) i 45 99 PLN (24,5%) wszystkich środków z rezerwy celowej wydatkowanych w omawianej dziedzinie. Należy podkreślić, że w pozostałych województwach zadania w omawianym zakresie nie były realizowane. W prezentowanej dziedzinie 10 podmiotów (w tym 5 jednostek samorządu terytorialnego) zrealizowało łącznie 10 zadań. W tej grupie mieszczą się także 4 organizacje romskie.

Zdrowie, jako kolejna dziedzina *Programu*, powiązane jest bezpośrednio z omawianą wyżej problematyką socjalną i bytową. W tej dziedzinie (wykresy nr 27 i 28) wydano 265 742 PLN (w tym z rezerwy celowej 232 211 PLN), co stanowi 2,1% wszystkich wydatków poniesionych na realizację *Programu*. Należy stwierdzić, że nakłady w tej dziedzinie, w porównaniu z rokiem ubiegłym nieznacznie spadły. Największą kwotę wykorzystało województwo małopolskie (136 279) – 51,3% wszystkich środków wydatkowanych na działania w dziedzinie zdrowia. Na następnej pozycji - na znacząco niższym poziomie – z kwotą 67 936 PLN – 25,6%, znajduje się województwo dolnośląskie, a za nimi zachodniopomorskie (35 331 zł – 13,3%). Struktura wykorzystania środków finansowych pochodzących z rezerwy celowej (wykresy nr 29 i 30) jest niemal analogiczna. Przewoduje województwo małopolskie – 50,7% (117 649 PLN) i dalej, jak poprzednio, plasują się województwa: dolnośląskie – 23,4% (54 236 PLN) i zachodniopomorskie – 15,2% (35 331 PLN).

Na realizację *Programu* w dziedzinie Zdrowie złożyło się 15 zadań, podjętych przez 15 podmiotów, w tym 6 jednostek samorządu terytorialnego, 10 podmiotów niepublicznych, w tym 6 organizacji romskich.

Należy odnotować, że w 2011 r. z 7 do 11 wzrosła liczba województw, w których w omawianej dziedzinie zadań nie realizowano.

W dziedzinie *Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej* wydatkowano 785 582 PLN (wykresy nr 31 i 32), w tym z rezerwy celowej 725 447 PLN. W porównaniu do roku 2010 wskazane wartości nie wykazują zasadniczych różnic. Najwięcej środków wydano w województwach: dolnośląskim – 289 956 PLN (36,9%), małopolskim – 225 054 PLN (28,6%) i zachodniopomorskim – 68 700 PLN (8,75%), a najmniej w województwach: kujawsko-pomorskim (1 107 PLN) i świętokrzyskim (9 080 PLN). W 2011 roku w trzech województwach (mazowieckim, podkarpackim i wielkopolskim) zadania z tego zakresu nie były realizowane. W pozostałych województwach poziom wydatkowanych kwot mieścił się w przedziale od 9 533 PLN (województwo pomorskie) do 61 234 PLN (województwo warmińsko-mazurskie). Struktura wydatków pochodzących z rezerwy celowej (wykresy nr 33 i 34) prezentuje analogiczny obraz. W tej części najwyższy poziom zanotowały województwa: dolnośląskie 34,4%% (280 070 PLN) i małopolskie 25,1% (193 381 PLN).

Podjęte przez 34 podmioty działania w dziedzinie *Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej* dały efekt w postaci realizacji 59 zadań. Wśród nich należy wymienić 17 jednostek samorządu terytorialnego i 17 podmiotów niepublicznych, z czego udział organizacji romskich (11), choć niższy w porównaniu do ubiegłych lat, jak zwykle w tej dziedzinie był relatywnie wysoki.

Należy zwrócić uwagę na poziom wydatków w dziedzinie *Romowie a społeczeństwo obywatelskie*. Łącznie wydano tu 432 314 PLN (w tym 273 632 PLN z rezerwy celowej), co stanowiło 3,5% całości poniesionych kosztów *Programu*. W porównaniu do roku 2010 wskazane wartości wykazują tu znaczący wzrost nakładów (ponad 200 000 PLN). Warto podkreślić, że w omawianej dziedzinie wysokość środków własnych wyniosła aż 36,7%. Znaczący udział (33,4%) w podjętych inicjatywach miało województwo warmińsko-mazurskie (wykresy nr 35 i 36), gdzie wydatki zamknęły się kwotą 144 566 (33,4%), a także województwo dolnośląskie (16,7%), które na realizację zadań w tej dziedzinie wydało 72 090 PLN. Odnotowania wymaga liczba (31) zrealizowanych zadań oraz liczba realizujących je podmiotów (26), w tym znaczący udział organizacji romskich (15).

Na dziedzinę *Wiedza o społeczności romskiej* wydano łącznie kwotę w wysokości 252 246 PLN, w tym 224 859 PLN pochodziło z rezerwy celowej. Najwięcej środków

wydano w województwach: małopolskim 98 193 PLN (38,9%), dolnośląskim – 68 000 PLN (27%), a także podkarpackim 58 434 PLN (23,2%).

W dziedzinie *Bezpieczeństwo, przestępstwa popełniane na tle etnicznym* w 2011 roku, w województwie zachodniopomorskim z rezerwy celowej jedno zadanie na kwotę 20 250 PLN.

Wysokość wszystkich wykorzystanych środków finansowych oraz środków pochodzących z rezerwy celowej, w podziale poszczególne dziedziny *Programu* ilustrują wykresy nr 37 - 40.

Edukacja

Według danych pochodzących ze wszystkich województw w roku szkolnym 2010/2011 – 3528 dzieci romskich objętych było obowiązkiem szkolnym (w roku szkolnym 2009/2010 – 3369). Z tej liczby, w roku szkolnym 2010/2011 2985 dzieci romskich realizowało obowiązek szkolny. Liczba dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym, w skali całego kraju wzrosła – średnio o 8,7%. Najwięcej dzieci romskich było objętych obowiązkiem szkolnym w województwach dolnośląskim (733), małopolskim (700), a najmniej w pomorskim (wykresy nr 41 – 44). W porównaniu do ostatniego roku, największy przyrost liczby dzieci romskich w tej grupie wystąpił w województwie lubuskim (20,3%), lubelskim (19,1%) oraz dolnośląskim (11,1%) i mazowieckim (10,1%). Spadek odnotowujemy w województwie podlaskim (16,1%), małopolskim (6,0%) i świętokrzyskim (4,1%).

Pełną charakterystykę zachodzących zmian uzyskujemy mierząc je wyrażonym w procentach stosunkiem liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym. Optymalną wartość (100%) wykazały województwo pomorskie, gdzie wszystkie dzieci romskie objęte obowiązkiem szkolnym obowiązek ów realizują (wykres nr 45). Na kolejnych miejscach plasują się województwa: małopolskie (98,6%), lubuskie (95,9%), zachodniopomorskie (92,0%) oraz świętokrzyskie i dolnośląskie (91,81%). Najniższy poziom realizacji obowiązku szkolnego wykazały województwa: podkarpackie (57,6%), kujawsko-pomorskie (62,3%) i wielkopolskie (64,7%). W porównaniu do roku szkolnego 2009/2010 z największą dynamiką wzrostu (wykres nr 46) mamy do czynienia w województwach: zachodniopomorskim (18,9%), małopolskim (15,5%) oraz mazowieckim (14,7%). Znaczącą tendencję spadkową obserwujemy w województwach: podlaskim (33,3%), lubelskim (10,7%), warmińsko-mazurskim (7,1%) oraz śląskim (5,9%). Należy podkreślić, że wartość omawianego miernika w skali kraju wzrosła z 81,5% w 2010 r., do 84,6% w 2011 r., co daje - licząc rok do roku - wzrost o 3,7%.

Głównym celem podejmowanych działań w dziedzinie edukacji była poprawa poziomu nauczania oraz frekwencji uczniów pochodzenia romskiego. Średnia ocen uczniów pochodzenia romskiego oscyluje pomiędzy oceną mierną i dostateczną. Dane z województw (wykres nr 47) wskazują, że w roku szkolnym 2009/2010 i 2010/2011 najwyższe oceny otrzymały dzieci pochodzenia romskiego w województwach: małopolskim, lubuskim pomorskim (3,7 – 3,5). W większości województw dominowały jednak oceny „dostateczne” (średnia 3,01), a w pozostałych „mierne”. W omawianym okresie, w kilku województwach można zaobserwować poprawę wyników nauczania. Wzrost jest jednak na tyle niewielki,

że trudno na tej podstawie formułować obiektywne oceny. Frekwencja wśród dzieci romskich realizujących obowiązki szkolne, w roku szkolnym 2010/2011 (wykres nr 48), mieściła się w przedziale od 62,0% (wielkopolskie) do 88,7% (zachodniopomorskie). Porównanie z danymi z poprzedniego roku szkolnego wskazuje na nieznaczny wzrost frekwencji (średnia w 2010 – 72,8%, w 2011 – 74,4%). Największy postęp odnotowano w województwach (wykres nr 49): łódzkim (34,9%), kujawsko-pomorskim (13,7%) i śląskim (10,0%). Z największym spadkiem frekwencji mamy do czynienia w województwach: lubelskim (18,9%), podkarpackim (8,6%) oraz pomorskim (7,1%).

Wspieranie uczniów romskich w klasach zintegrowanych realizowane było głównie poprzez zatrudnianie asystentów edukacji romskiej. Asystenci zapewniają wszechstronną pomoc uczniom romskim w kontaktach ze środowiskiem szkolnym. Do ich obowiązków należy również utrwalanie dobrego kontaktu między rodzicami uczniów a szkołą. W roku szkolnym 2009/2011, w ramach *Programu*, zatrudniono 89 asystentów edukacji romskiej, to jest średnio o 7,3% mniej niż w roku poprzednim (wykresy nr 50 i 51). Największą liczbę asystentów romskich zatrudniono w województwach małopolskim (25) i dolnośląskim (18), a w pozostałych liczba ta oscyluje od 1 (województwo świętokrzyskie) do 9 zatrudnionych (województwo opolskie i śląskie). W województwie podlaskim i pomorskim w 2011 r. asystenci edukacji romskiej nie byli zatrudnieni. Procentowy wzrost liczby zatrudnionych asystentów romskich należy odnotować w województwach: łódzkim, opolskim i małopolskim. W pozostałych województwach liczba pracujących asystentów edukacji romskiej utrzymuje się na stałym poziomie, z wyjątkiem województwa podkarpackiego, wielkopolskiego, zachodniopomorskiego oraz dolnośląskiego, gdzie notujemy spadek tej liczby.

Biorąc pod uwagę powyższe dane należy stwierdzić, że znacząco wzrosła liczba dzieci pochodzenia romskiego realizujących obowiązki szkolne przypadająca na jednego zatrudnionego asystenta edukacji romskiej (wykresy nr 52 i 53): z 29 uczniów romskich w roku szkolnym 2009/2010 do 34 w roku szkolnym 2010/2011. Poniżej średniej lokuje się województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, mazowieckie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie.

Równie ważnym elementem wsparcia uczniów romskich w klasach zintegrowanych było zatrudnianie nauczycieli wspomagających (wykresy nr 54 i 55). To oni, najlepiej znając metodykę pracy w grupach zróżnicowanych kulturowo, sprawują bieżący nadzór nad postępami dzieci w nauce, prowadzą zajęcia wyrównawcze, pomagają w odrabianiu lekcji oraz utrzymują stały kontakt z rodziną. W ramach zadań objętych *Programem*, w całym kraju

wyraźnie wzrósł poziom zatrudnienia nauczycieli wspomagających z 141 w roku szkolnym 2009/2010 do 192 w roku szkolnym 2010/2011. Najwięcej nauczycieli wspomagających zatrudniają województwa: małopolskie, mazowieckie i opolskie. Należy odnotować, że w województwie kujawsko-pomorskim, lubelskim i pomorskim nie zatrudniono nauczycieli wspomagających. Pomimo to, obserwujemy wyraźny spadek liczby dzieci pochodzenia romskiego realizujących obowiązek szkolny przypadających na jednego nauczyciela wspomagającego: z 22 w roku szkolnym 2009/2010 do 16 dzieci w roku następnym (wykres nr 56). Powyżej średniej lokują się województwa: mazowieckie, małopolskie i opolskie. Zestawienie wyników z roku szkolnego 2009/2010 oraz 2010/2011 ilustruje wykres nr 57.

Drugą grupę zadań w dziedzinie edukacji - wzorem lat ubiegłych - stanowiły programy wychowawcze i edukacyjne dla rodziców i dzieci romskich, w tym poradnictwo psychologiczne i pedagogiczne oraz zajęcia pozalekcyjne i wyrównawcze. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży romskiej odbywało się najczęściej poprzez prowadzenie pozalekcyjnych zajęć wyrównawczych z różnych przedmiotów oraz specjalistycznych zajęć korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych. Dane wskazują na wzrost liczby dzieci pochodzenia romskiego korzystających z różnych form zajęć pozalekcyjnych. W roku szkolnym 2010/2011 w tego typu zajęciach systematycznie uczestniczyło 1727 dzieci romskich, to jest średnio o 5,2% więcej, niż w roku poprzednim (wykresy nr 58 i 59). Największy wzrost liczby dzieci romskich korzystających z zajęć pozalekcyjnych odnotowujemy w województwie warmińsko-mazurskim, mazowieckim i lubuskim, natomiast największy spadek tej liczby obserwujemy w województwach: podlaskim i podkarpackim. Najwięcej dzieci na zajęcia pozalekcyjne uczęszcza w województwach: dolnośląskim (431), śląskim (273) i małopolskim (243). Pełną charakterystykę zachodzących zmian obserwujemy mierząc je – wyrażonym w procentach – stosunkiem liczby uczniów romskich uczestniczących w zajęciach wyrównawczych do liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny (wykres nr 60). Najlepszy wynik wykazują województwa: warmińsko-mazurskie (86,3%), śląskie (84,0%), opolskie (81,4%) i zachodniopomorskie (81,0%). W siedmiu województwach wystąpił spadek wartości współczynnika (liczony rok do roku), w tym największy w województwie podlaskim. Wartość omawianego wskaźnika w porównaniu do roku ubiegłego pozostaje na stałym poziomie 59%.

Oddzielną grupę realizowanych zadań w dziedzinie edukacji stanowiły szeroko rozumiane: wypoczynek i rekreacja. Warto wymienić tu organizację kolonii i półkolonii

letnich, zimowisk, obozów harcerskich, a także wycieczek turystyczno-krajoznawczych, zajęć sportowych i rekreacyjnych. W roku szkolnym 2010/2011, w tak zorganizowanym wypoczynku uczestniczyło 993 dzieci pochodzenia romskiego, to jest średnio o 0,9% mniej, niż w roku poprzednim (wykresy nr 61 i 62). Najwięcej dzieci romskich (342) skorzystało z kolonii i półkolonii letnich oraz zimowisk w województwach: małopolskim i dolnośląskim (268). W roku szkolnym 2010/2011 tylko w województwie pomorskim i lubelskim nie realizowano tego typu zadań.

Dane wyrażone procentowym stosunkiem: liczby uczniów romskich uczestniczących w zorganizowanym wypoczynku do liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny, ujawniają najlepszy wynik w województwach: lubuskim, małopolskim, zachodniopomorskim i dolnośląskim, w których od 53,6 % do 39,8% dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny uczestniczyło w zorganizowanych formach wypoczynku i rekreacji (wykres nr 63). Odnotowania wymagają również wyniki z województw: kujawsko-pomorskiego (35,2%) i podkarpackiego (35,1%).

Uzupełnieniem podejmowanych działań w dziedzinie edukacji była pomoc materialna. Dotyczyła ona głównie dofinansowania umożliwiającego systematyczne uczęszczanie dzieci romskich do przedszkoli i szkół. W tym zakresie trzeba również wymienić i inne formy działań takie jak: zaopatrzenie uczniów szczególnie potrzebujących pomocy materialnej w podręczniki, przybory szkolne, pomoce dydaktyczne, a w mniejszym stopniu dofinansowanie dożywiania dzieci w szkole, dojazdów do i ze szkoły, a także ubezpieczenia uczniów od nieszczęśliwych wypadków.

Ważnym segmentem dopełniającym działania edukacyjne finansowane z rezerwy celowej były zadania realizowane ze środków MEN, polegające na wyposażeniu uczących się dzieci i młodzieży pochodzenia romskiego w wyprawki szkolne (zakupy podręczników, przyborów szkolnych, pomocy dydaktycznych itp.).

Drugą grupę zadań stanowiły programy wychowawcze i edukacyjne dla rodziców i dzieci romskich, w tym poradnictwo psychologiczne i pedagogiczne oraz zajęcia pozalekcyjne i wyrównawcze. Ponadto, finansowano pobyt dzieci romskich w przedszkolach i klasach „zerowych”.

Ważnym elementem działań podejmowanych w celu integracji mniejszości romskiej oraz przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu tej grupy jest prowadzenie świetlic środowiskowych. Świetlice, skupiające zarówno młodych Romów, jak i dzieci oraz młodzież nie-romską, proponują szeroką ofertę dodatkowych zajęć kulturalnych, muzycznych, sportowych oraz językowych. W 2011 r. z *Programu* dofinansowane zostały działania

podejmowane na rzecz Romów w 57 świetlicach środowiskowych, działających na terenie całego kraju (najwięcej świetlic działa w województwach: małopolskim, śląskim, dolnośląskim i opolskim). Ponadto, część uczniów dodatkowo korzysta także ze świetlic szkolnych, prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego w ramach zadań własnych.

Realizując zadania edukacyjne *Programu*, Minister Administracji i Cyfryzacji powierzył romskim organizacjom pozarządowym realizację systemów stypendialnych dla uczniów i studentów romskich. Kwotę 260 tys. PLN przeznaczono na 74 stypendia dla studentów pochodzenia romskiego studiujących na uczelniach lub będących słuchaczami kolegiów nauczycielskich i kolegiów pracowników służb społecznych. Na realizację konkursu na stypendia dla uczniów romskich szczególnie uzdolnionych, w ramach którego wytypowano 4 stypendystów i 11 wyróżnionych finalistów, Minister Administracji i Cyfryzacji przeznaczył kwotę 100 tys. zł. W 2011 r. MAC ufundował dodatkowo 60 tys. zł na stypendia dla uczniów romskich uczęszczających do szkół ponadgimnazjalnych. Ze wsparcia skorzystało 57 uczniów.

Sytuacja bytowa

W hierarchii celów wynikających z *Programu* poprawa sytuacji bytowej plasuje się bezpośrednio po edukacji. Sytuacja mieszkaniowa rodzin romskich jest w dalszym ciągu niezwykle trudna. W 2011 roku, w 12 województwach zrealizowano w tej dziedzinie szereg zadań, a ich efektem było wyremontowanie 239 mieszkań (wykres nr 64). W porównaniu do 2010 roku, kiedy to wyremontowano 535 mieszkań, w skali całego kraju dynamika podejmowanych prac remontowych, znacząco spadła. Istotnym dopełnieniem działań w zakresie poprawy sytuacji mieszkaniowej społeczności romskiej była budowa mieszkań socjalnych lub mieszkań w zakupionych budynkach kontenerowych. W 2011 r. dofinansowano łącznie 5 takich inwestycji.

Ważnym zadaniem realizowanym w 2011 r. były prace zmierzające do poprawy sytuacji sanitarnej, polegające na podłączeniu mieszkań do kanalizacji i wodociągów, udostępnieniu bieżącej wody oraz energii elektrycznej. Roboty prowadzone były w województwach: dolnośląskim, lubelskim, małopolskim, mazowieckim i zachodniopomorskim. W efekcie podjętych działań do 9 mieszkań (spadek 87 %) została doprowadzona instalacja wodno – kanalizacyjna lub energia elektryczna. Roboty instalacyjne wykonano w województwach: dolnośląskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim i warmińsko-mazurskim, przy czym w porównaniu do 2010 r. ich dynamika, podobnie jak

w przypadku prac remontowych, zdecydowanie spadła. Inne formy aktywności takie jak np. pomoc w otrzymaniu dodatków mieszkaniowych występowały sporadycznie i w ograniczonym zakresie. Należy stwierdzić, że w skali całego kraju, obserwowany jest wyraźny spadek liczby zrealizowanych zadań zmierzających do poprawy sytuacji bytowej Romów.

Zdrowie

Problemy zdrowotne powiązane są bezpośrednio ze złą sytuacją socjalną części środowiska romskiego. W 2011 roku w całym kraju badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi objęto 2182 Romów (wykres nr 65). W porównaniu do roku poprzedniego, odnotowujemy w tym zakresie nieznaczny (4%) wzrost. Należy podkreślić, że z zaobserwowaną tendencją mamy do czynienia od kilku lat, co upoważnia do stwierdzenia, że poprawa poziomu opieki zdrowotnej w tym zakresie może mieć charakter trwały. Największą liczbę Romów objęto badaniami profilaktycznymi w województwach: małopolskim (1289), mazowieckim (280) oraz dolnośląskim (256). Najwyższy roczny przyrost liczby Romów korzystających z badań profilaktycznych (wykres nr 66) wystąpił w województwach wielkopolskim i dolnośląskim. W roku 2011 w 8 (w 2010 r. w 6) województwach nie prowadzono badań profilaktycznych dla środowisk romskich.

Działania mające na celu szeroko rozumianą profilaktykę zdrowotną realizowane były głównie poprzez zatrudnianie pielęgniarek środowiskowych. Niosą one bezpośrednią pomoc medyczną, prowadzą także proste poradnictwo medyczne, a także zajmują się dystrybucją zakupionych z dotacji leków i środków higieny osobistej. W 2011 roku, w ramach realizowanych zadań programowych, w 6 województwach zatrudniono łącznie 32 pielęgniarki środowiskowe, to jest o 28% więcej niż w roku 2010 r. (wykres nr 67). Najwięcej pielęgniarek środowiskowych (10) zatrudniono w województwie dolnośląskim.

Wyrażony w procentach, stosunek liczby Romów objętych badaniami profilaktycznymi do liczby zatrudnionych pielęgniarek środowiskowych ilustruje wykres nr 68. Należy zauważyć, że w skali całego kraju, w 2011 r. mamy do czynienia ze zwiększeniem liczby Romów objętych badaniami profilaktycznymi oraz liczby zatrudnionych pielęgniarek środowiskowych, co w konsekwencji determinuje spadek wartości omawianego współczynnika z poziomu 91 w 2010 r. do 68 w 2011 r.

Ważnym uzupełnieniem powyższych działań była organizacja tzw. „białych dni”, w trakcie których lekarze różnych specjalności udzielali bezpłatnych porad medycznych. W 2011 roku, w ramach *Programu*, w sześciu województwach zorganizowano łącznie 23

„białe dni”, w tym 15 w województwie zachodniopomorskim (wykres nr 69). W 2011 r. w województwach: lubelskim, lubuskim, łódzkim, opolskim, podkarpackim, podlaskim, pomorskim oraz świętokrzyskim zadania w dziedzinie zdrowie nie były realizowane.

Przeciwdziałanie bezrobociu

Głównym celem działań podejmowanych w tej dziedzinie jest zmniejszenie współczynnika bezrobocia wśród Romów. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy wykazuje ono charakter długotrwały i obejmuje większość społeczności romskiej. Według zgromadzonych danych w 2011 roku (wykres nr 70) najwyższa stopa bezrobocia wśród Romów występowała w województwach: kujawsko-pomorskim (100%), zachodniopomorskim (99%) oraz lubelskim i podlaskim (98%). Z najmniejszym odsetkiem bezrobotnych mieliśmy do czynienia w województwie mazowieckim (72%). W porównaniu do ostatniego roku, w skali całego kraju nie da się zaobserwować istotnych zmian poziomu bezrobocia wśród Romów. Występujące sporadycznie zmiany wartości wskaźnika nie przekraczają poziomu błędu statystycznego i wynikają raczej z zastosowania nie zawsze doskonałego sposobu pozyskiwania danych.

W celu aktywizacji zawodowej społeczności romskiej w ramach *Programu* podjęto szereg działań mających na celu utworzenie nowych miejsc pracy i zatrudnienie osób pochodzenia romskiego. Działania takie wykonywane były przy współudziale powiatowych urzędów pracy. W 2011 roku liczba województw realizujących tego typu zadania utrzymała się na poziomie 2010 r., przy czym liczba Romów korzystających z miejsc pracy subsydiowanej spadła z 39 do 32. Przytoczone dane wskazują, że w ubiegłym roku nie udało się zahamować występującej od kilku ostatnich lat tendencji spadku miejsc pracy subsydiowanej. W ramach tej formy aktywizacji najwięcej Romów zatrudniono w województwie dolnośląskim (11) małopolskim i łódzkim (6).

Ważnym uzupełnieniem działań w tej dziedzinie było organizowanie szkoleń podnoszących i zmieniających kwalifikacje zawodowe oraz poradnictwo zawodowe. Ostatni rok jest kolejnym, w którym mamy do czynienia ze spadkiem z 125 do 69 liczby Romów objętych szkoleniami. Z tej formy aktywizacji zawodowej (wykres nr 72) najwięcej Romów skorzystało w województwach: dolnośląskim (27), warmińsko-mazurskim (11) i łódzkim (10).

Biorąc pod uwagę zgromadzone dane z kilku ostatnich lat należy stwierdzić, że bezrobocie wśród Romów jest zjawiskiem trwałym, a jego poziom (ok. 95%) ma charakter

stały. Wydaje się, że działania podejmowane w ramach *Programu* nie mają istotnego wpływu na powstrzymanie wskazanych wyżej tendencji.

Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej

Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej to dziedzina, która stanowi tradycyjnie główny obszar aktywności środowisk romskich. Analogicznie jak w latach poprzednich, podjęte w 2011 roku działania cechowała duża różnorodność form szeroko prezentujących dorobek kultury romskiej poprzez organizację dni kultury, koncertów, wystaw, plenerów, warsztatów itp. Należy podkreślić, że w tej grupie zadań współorganizatorami i najczęściej bezpośrednimi wykonawcami poszczególnych przedsięwzięć były stowarzyszenia romskie. Fakt ów ma podstawowe znaczenie, ponieważ romskie inicjatywy artystyczne i kulturalne adresowane są również do ludzi, którzy bardzo rzadko stykają z tym środowiskiem. Drugą grupę zadań stanowiło wspieranie istniejących i pomoc w powstawaniu nowych zespołów muzycznych działających przy ośrodkach i centrach kultury oraz świetlicach środowiskowych.

Romowie a społeczeństwo obywatelskie

Wzrost aktywności w dziedzinie Romowie a społeczeństwo obywatelskie jest ściśle powiązany z rozwiązywaniem najważniejszych i najpilniejszych problemów społeczności romskiej. Na odnotowanie zasługuje systematyczne wsparcie istniejących w kilku województwach Centrów Porad Obywatelskich, a także pomoc w organizacji nowych placówek tego typu. Ważną rolę pełnią tu również zorganizowane przez jednostki samorządu terytorialnego spotkania konsultacyjne z udziałem społeczności romskiej, lokalnych władz, straży gminnych i Policji oraz lokalnych organizacji pozarządowych.

Wiedza o społeczności romskiej

Wśród wielu podjętych inicjatyw warto odnotować kolejny rok prowadzonych na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zajęć w ramach studiów romologicznych pn. *Sytuacja Romów w Polsce – historia, prawo, kultura, stereotypy etniczne*. W 2011 roku zrealizowano I semestr studiów podyplomowych adresowanych do pracowników urzędów centralnych, wojewódzkich, specjalnych i lokalnych, nauczycieli, pracowników i działaczy organizacji pozarządowych oraz dziennikarzy. W szeregu województwach realizowano, cieszące się dużym zainteresowaniem cykle szkoleń dla urzędników administracji rządowej i samorządowej poświęcone problematyce

społeczności romskiej. Należy wspomnieć także o realizacji w kilku województwach inicjatyw polegających na tworzeniu stron internetowych umożliwiających przeciętnemu obywatelowi dotarcie do niezbędnego kompendium wiedzy o Romach, udział w forum dyskusyjnym oraz możliwość zamieszczania własnych materiałów.

Podsumowanie

Największą, a zarazem najważniejszą dziedziną, podejmowanych w ramach *Programu* zadań, była edukacja. Charakterystyczną cechą dla roku szkolnego 2010/2011 jest wzrost liczby dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym oraz liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny. Fakt, że od kilku lat średnio ponad 82 % dzieci romskich realizuje obowiązek szkolny (w roku szkolnym 2010/2011 – 85%), a w kilku województwach obowiązek ów realizowały wszystkie lub prawie wszystkie dzieci romskie, jest niewątpliwym osiągnięciem *Programu*. Biorąc pod uwagę zgromadzone dane, można stwierdzić, że ta korzystna tendencja ma charakter stały.

Należy podkreślić, że także wzrost wartości innych obserwowanych parametrów, takich jak: frekwencja uczniów romskich (ok. 75%), liczba uczniów romskich korzystających z różnych form zajęć pozalekcyjnych (ok. 60%), a także liczba uczniów romskich uczestniczących w zorganizowanym wypoczynku (kolonie, półkolonie, zimowiska, obozy harcerskie) od kilku lat wykazują tendencję stałą. Prezentowane w sprawozdaniu dane za rok szkolny 2010/2011 potwierdzają powyższe spostrzeżenia. Należy podkreślić, że decydujący wpływ na trwałe charakter zachodzących zjawisk ma praca asystentów edukacji romskiej oraz nauczycieli wspomagających.

Sprawnie i skutecznie działa system zaopatrzenia uczniów romskich w podręczniki i przybory szkolne. Rodzice liczniej i chętniej podejmują współpracę z nauczycielami w zakresie zadań edukacyjnych realizowanych z udziałem dzieci romskich, a frekwencja rodziców w zebraniach informacyjnych jest zadawalająca. Liczba dzieci korzystających z: kolonii i półkolonii letnich, zimowisk, obozów harcerskich, a także wycieczek turystyczno-krajoznawczych, zajęć sportowych i rekreacyjnych utrzymuje się na satysfakcjonującym poziomie.

W dziedzinie *Sytuacja bytowa*, w 2011 r. nastąpił zauważalny spadek inwestycji w infrastrukturę budowlaną i sanitarną, co przy wyraźnym spadku liczby remontów w obiektach mieszkaniowych, w zasadniczy sposób ogranicza efektywność podjętych działań. Poprawa ogólnych warunków socjalno-bytowych w dłuższej perspektywie wymaga

zdecydowanego wzrostu liczby podejmowanych działań, a także nakładów finansowych w tej dziedzinie.

Z sytuacją bytową Romów bezpośrednio wiąże się problematyka stanu i ochrony zdrowia. Rok 2011 jest kolejnym, w którym obserwujemy zadawalający, choć niewielki wzrost liczby Romów objętych badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi. Zaobserwowanej tendencji towarzyszą stały poziom zatrudnienia pielęgniarek środowiskowych i liczby zorganizowanych tzw. „białych dni”. Warto wspomnieć, że w dalszym ciągu działalność pielęgniarek środowiskowych istotnie wpływa na zmianę stosunku Romów, a także ich rodzin do problemów zdrowotnych.

Ogólna sytuacja na rynku pracy jest w dalszym ciągu niezwykle trudna i złożona. Bezrobocie wśród Romów jest bez wątpienia zjawiskiem trwałym, charakteryzujący się stałym, bardzo wysokim poziomem. Jest niezwykle trudno mierzyć poziom zainteresowania Romów podejmowaniem starań o pracę, warto jednak odnotować, że w ostatnim roku spadła liczba Romów objętych szkoleniami podnoszącymi i zmieniającymi kwalifikacje zawodowe (przyczyną spadku liczby osób uczestniczących w szkoleniach zawodowych może być przesunięcie aktywizacji zawodowej do projektów finansowanych ze środków PO KL) oraz liczba Romów korzystających z miejsc pracy subsydiowanej. Wydaje się, że działania podejmowane w ramach *Programu* nie mają zasadniczego wpływu na zmiany wskazanych wyżej tendencji. Zaprezentowana diagnoza wymaga głębszej analizy oraz podjęcia w najbliższej przyszłości nowych, bardziej skutecznych i efektywnych rozwiązań systemowych.

Tradycyjnie duże znaczenie dla skuteczności działań programowych mają inicjatywy podjęte w sferze kultury. Pozwalają one społeczności romskiej na kultywowanie własnej tradycji oraz podtrzymywanie tożsamości etnicznej. Poprzez swój walor popularyzatorski upowszechniają wiedzę o Romach, ich kulturze i historii w środowiskach lokalnych, czym przyczyniają się do przełamywania stereotypów.

Należy podkreślić, że choć w porównaniu z 2010 rokiem poziom zaangażowania środków własnych uczestników *Programu* nieznacznie wzrósł, to w dalszym ciągu nie jest on satysfakcjonujący. Wydaje się, że przyczyna wynika między innymi z utrzymującej się w 2011 roku trudnej sytuacji budżetowej uczestników *Programu*. Odnotowania wymaga również, obserwowana w kolejnym roku, poprawa poziomu wykorzystania środków finansowych pochodzących z rezerwy celowej.

Uzyskane efekty, jak również sposób sfinansowania zadań zrealizowanych w roku 2011 należy ocenić zadawalająco.

Ewaluacja Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce

W 2011 r. minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zlecił Stowarzyszeniu *Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS* przeprowadzenie badania ewaluacyjnego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Celem badania były: analiza efektów *Programu* w 8 dziedzinach wsparcia, ocena sposobu wdrażania *Programu* na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym, diagnoza luk w obszarach wsparcia oraz wypracowanie rekomendacji do kontynuacji *Programu* po roku 2013. Raport końcowy z badania ewaluacyjnego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* dostępny jest na stronie internetowej MAiC w zakładce „Mniejszości i Wyznania”.

Badanie przeprowadzono na terenie całego kraju, objęło ono wykonawców *Programu*, tj. jednostki samorządu terytorialnego (w tym placówki im podległe – szkoły, ośrodki pomocy społecznej, domy kultury) oraz organizacje pozarządowe, również organizacje romskie oraz podmioty odpowiedzialne za wdrażanie założeń *Programu* (MAiC, MEN, urzędy wojewódzkie). Ponadto, badaniu poddano beneficjentów ostatecznych pomocy świadczonej w ramach zadań *Programu*, tj. Romów korzystających ze wsparcia. Podczas badania przeprowadzono pogłębione wywiady indywidualne, wywiady telefoniczne, ankiety papierowe, ankiety internetowe, wywiady grupowe, analizę dokumentów i panel ekspertów.

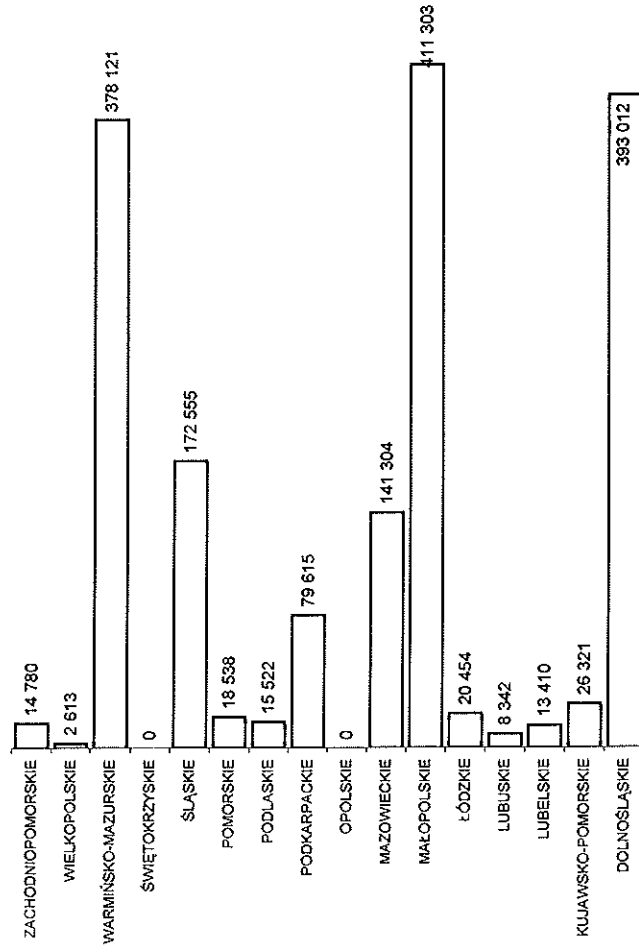
Badanie ankietowe wykazało, że 88% beneficjentów ostatecznych *Programu* (n=271), zadeklarowało zadowolenie z otrzymywanej pomocy. Większość badanych Romów dostrzega też realny wpływ pomocy na zmiany w najbliższym otoczeniu. Znaczna grupa Romów zauważyła również zmianę relacji między grupą większościową a społecznością romską.

W raporcie, wśród mocnych stron *Programu* wskazano m.in. jego elastyczność i dostosowanie do potrzeb środowisk romskich, a także długofalowość strategii oraz zaangażowanie przedstawicieli organizacji mniejszości romskiej w myślenie o rozwoju *Programu*. Jako sukces *Programu* odnotowano fakt wprowadzenia asystentów edukacji romskiej do szkół, objęcie szerokim wsparciem edukacji dzieci oraz możliwość dokonywania remontów mieszkań, co doprowadziło do poprawy poziomu życia wielu rodzin romskich. W raporcie podkreślono także, że do mocnych stron realizacji *Programu* należy znaczne zwiększenie liczby organizacji romskich na przestrzeni poszczególnych lat w realizacji zadań *Programu*, a także dobra znajomość specyfiki problematyki romskiej przez zespół zarządzający *Programem* oraz stały dialog zespołu z przedstawicielami społeczności romskiej.

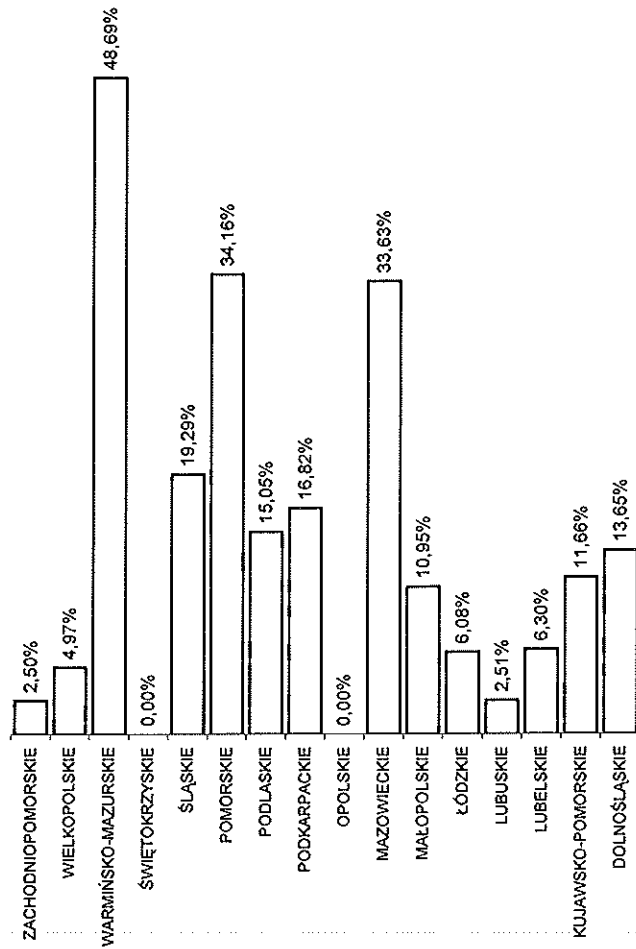
Wymienione w raporcie bariery towarzyszące realizacji *Programu*, to m.in. opóźnienia w przekazywaniu dotacji wykonawcom *Programu* oraz roczny cykl projektu uniemożliwiający niekiedy długofalowość działań. Raport zwraca także uwagę na fakt finansowania w pewnej części zadań nakierowanych na zaspokojenie potrzeb doraźnych, co powoduje trudności w ocenie czy działania te pozwolą na dokonanie zmian systemowych w ramach społeczności. Wśród ograniczeń wskazano także małą świadomość Romów w zakresie funkcjonowania *Programu* i Zespołu ds. romskich, niewystarczające konsultacje ze środowiskami romskimi działań podejmowanych na ich rzecz i brak włączania Romów w realizację projektów na szczeblu lokalnym. Wadą *Programu* wg twórców raportu jest także brak właściwej konstrukcji strategii (cele nie spełniają kryteriów SMART), co powoduje, że trudno wykazać efekty działań.

Oprac. WMR-DWRMNI

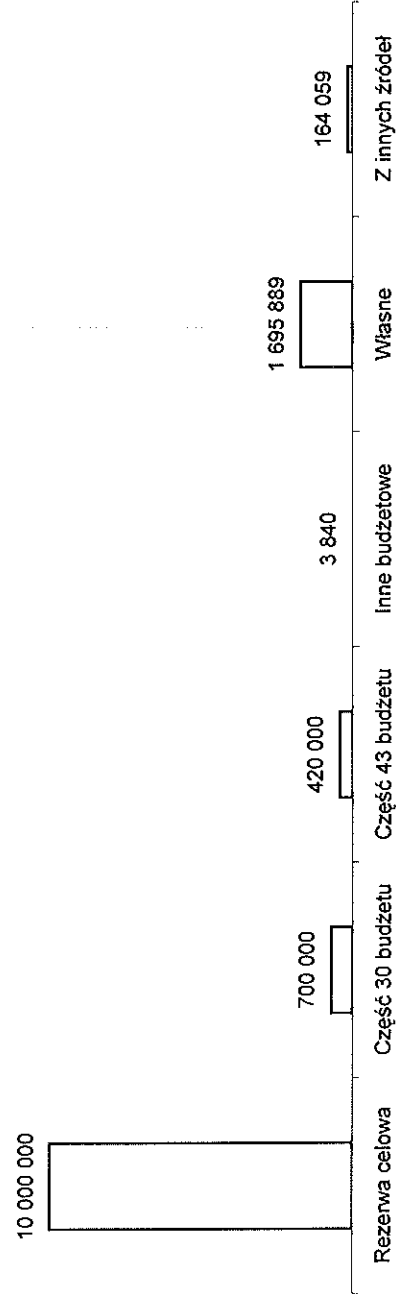
Wykres nr 1. Wysokość zaangażowanych środków własnych w poszczególnych województwach (w zł)

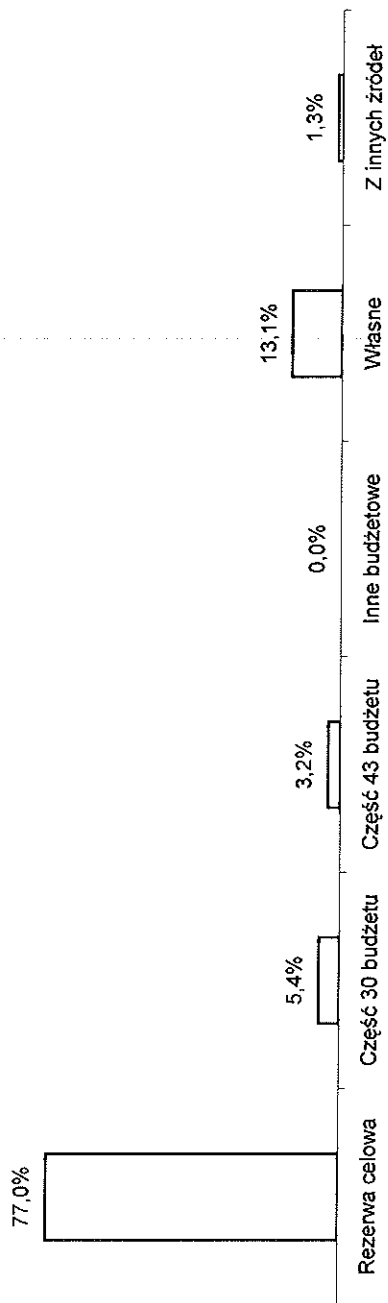
Wykres nr 2. Wysokość zaangażowanych środków własnych, w stosunku do ogółu środków w poszczególnych województwach (w %)

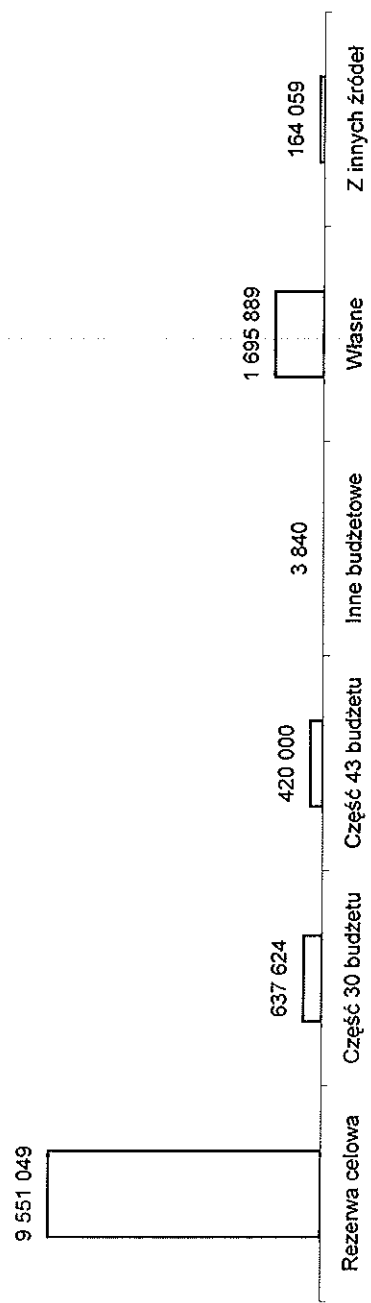
Wykres nr 3. Wysokość zaangażowanych środków w zależności od źródła pochodzenia (w zł)

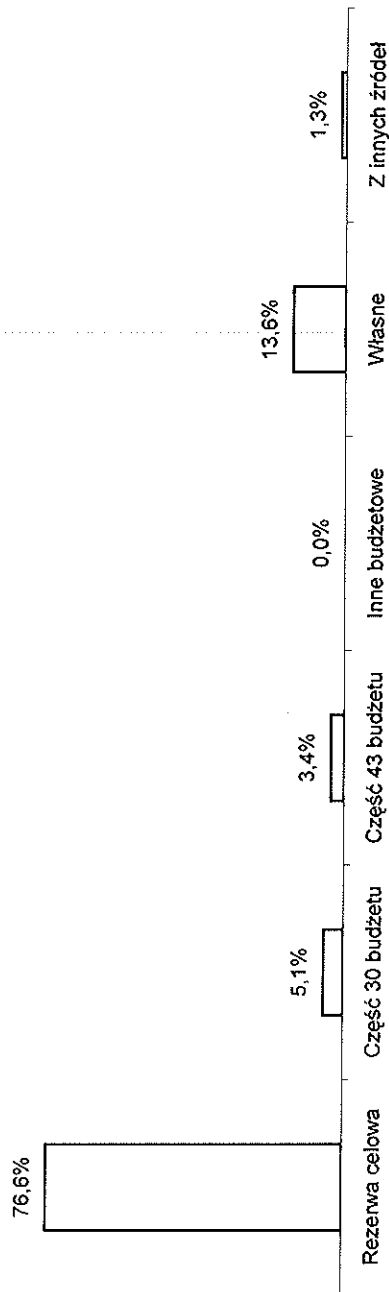
Wykres nr 4. Wysokość zaangażowanych środków w zależności od źródła pochodzenia
(w %)

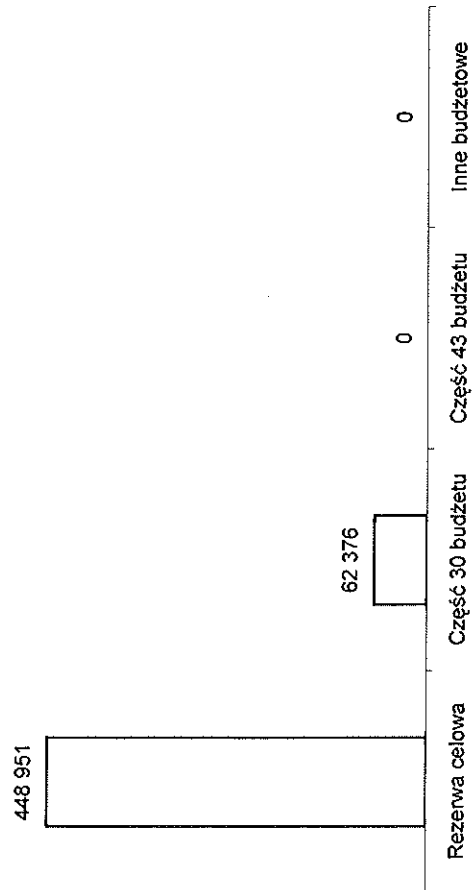
Wykres nr 5. Wysokość wykorzystanych środków w zależności od źródła pochodzenia
(w zł)

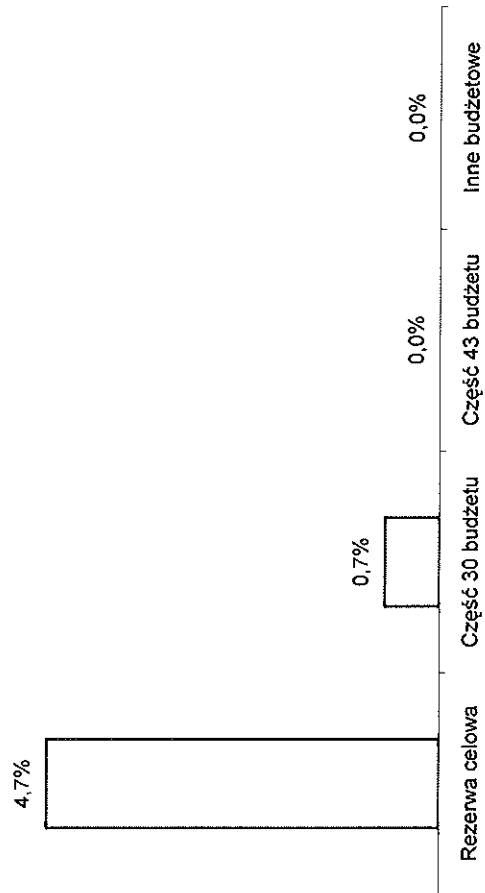
Wykres nr 6. Wysokość wykorzystanych środków w zależności od źródła pochodzenia
(w %)

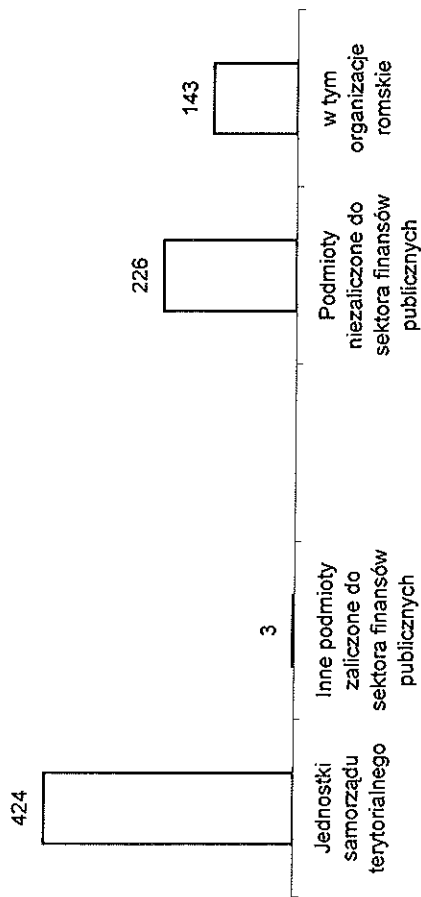
Wykres nr 7. Środki zwrócone do budżetu (w zł)

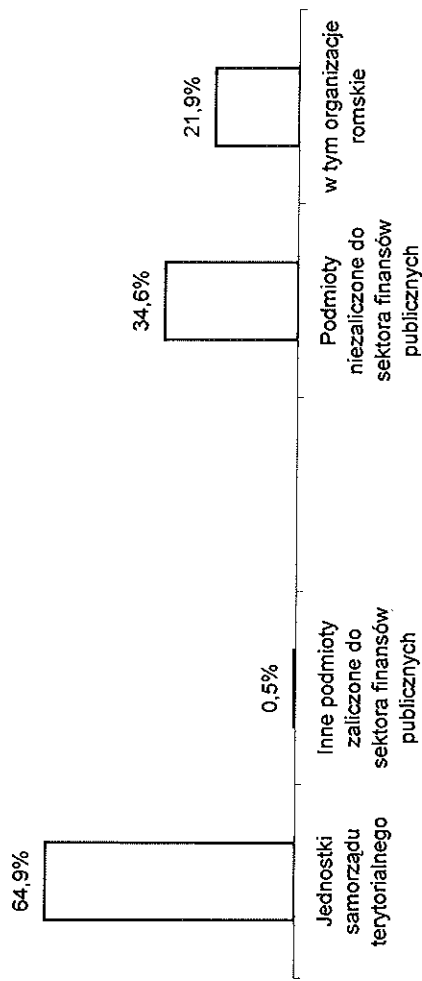
Wykres nr 8. Środki zwrócone do budżetu (w %)

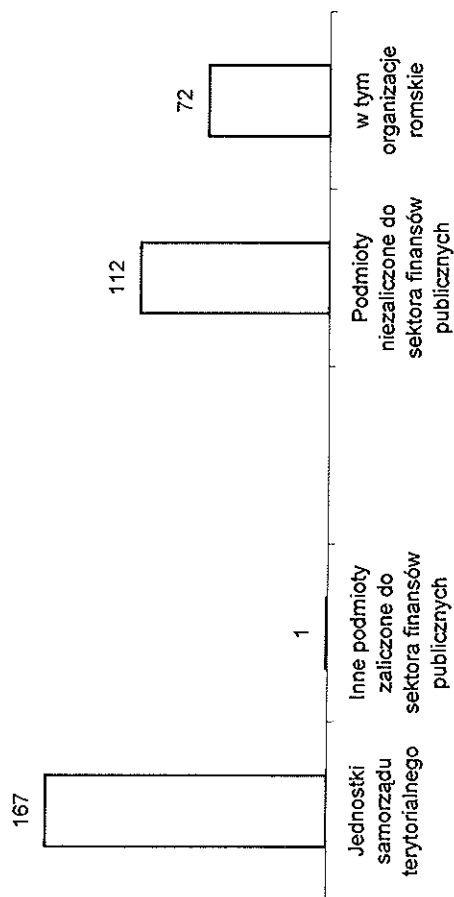
Wykres nr 9. Liczba zrealizowanych zadań

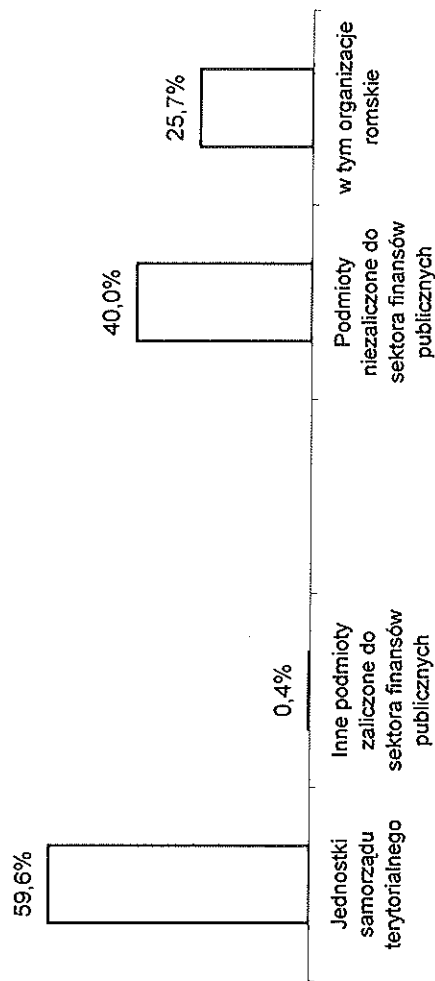
Wykres nr 10. Liczba zrealizowanych zadań (w %)

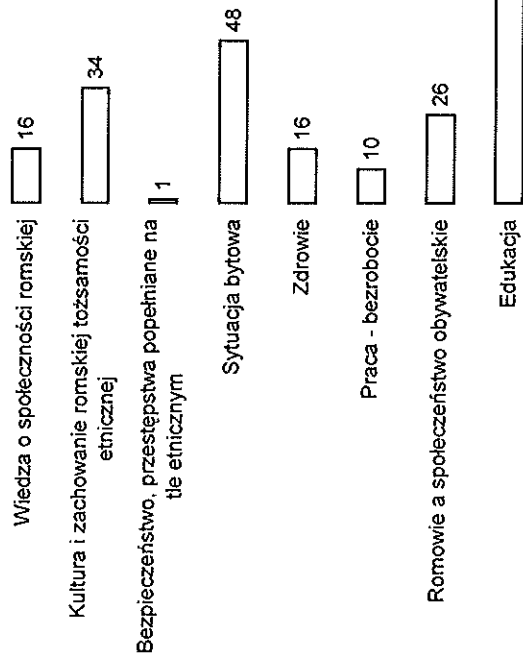
Wykres nr 11. Liczba uczestniczących podmiotów

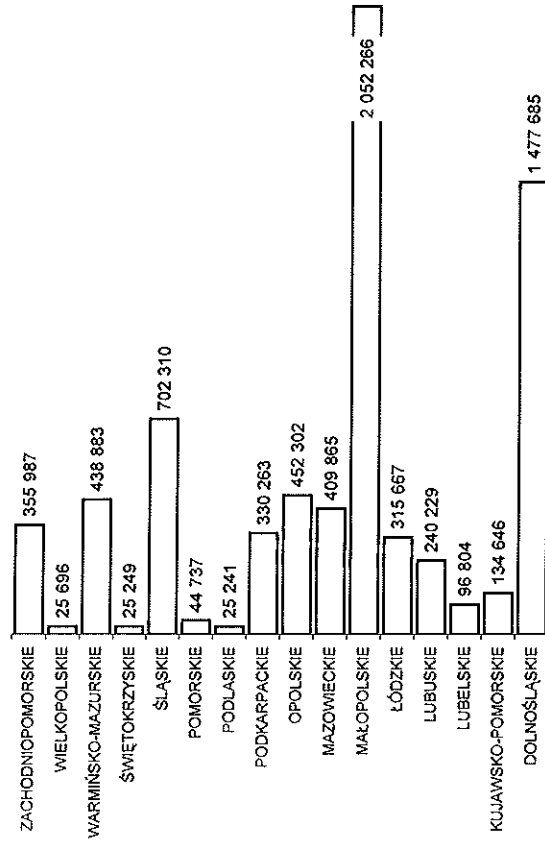
Wykres nr 12. Liczba uczestniczących podmiotów (w %)

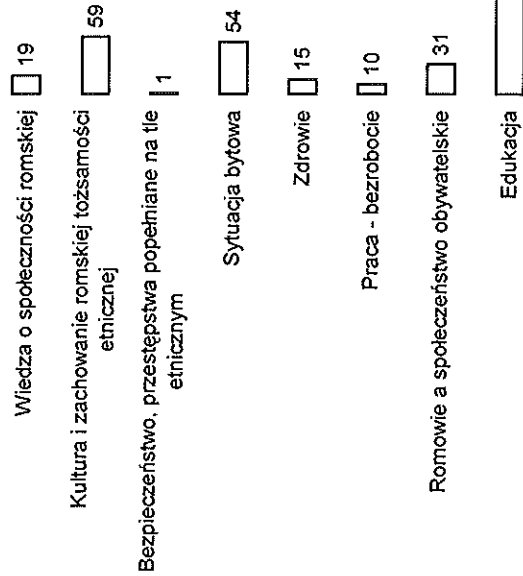
Wykres nr 13. Liczba uczestniczących podmiotów w poszczególnych dziedzinach

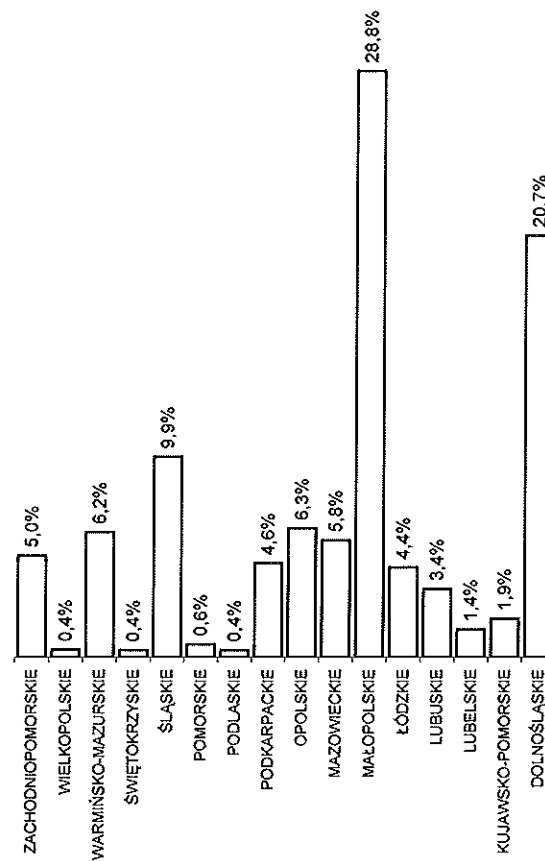
Wykres nr 15. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Edukacja w poszczególnych województwach (w zł)

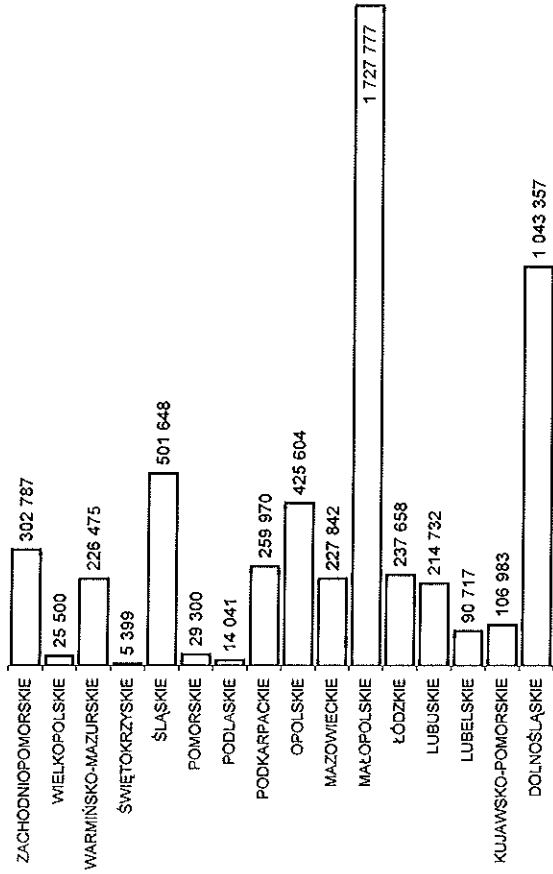
Wykres nr 14. Liczba zrealizowanych zadań w poszczególnych dziedzinach

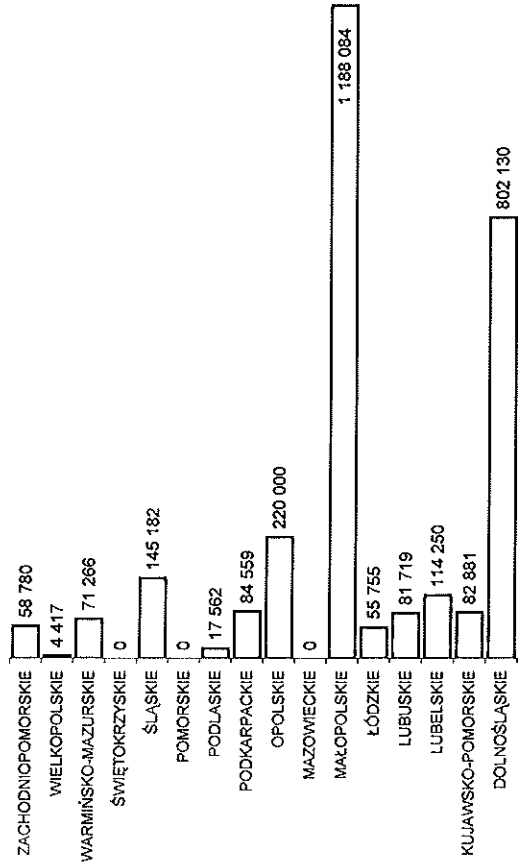
Wykres nr 16. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Edukacja w poszczególnych województwach (w %)

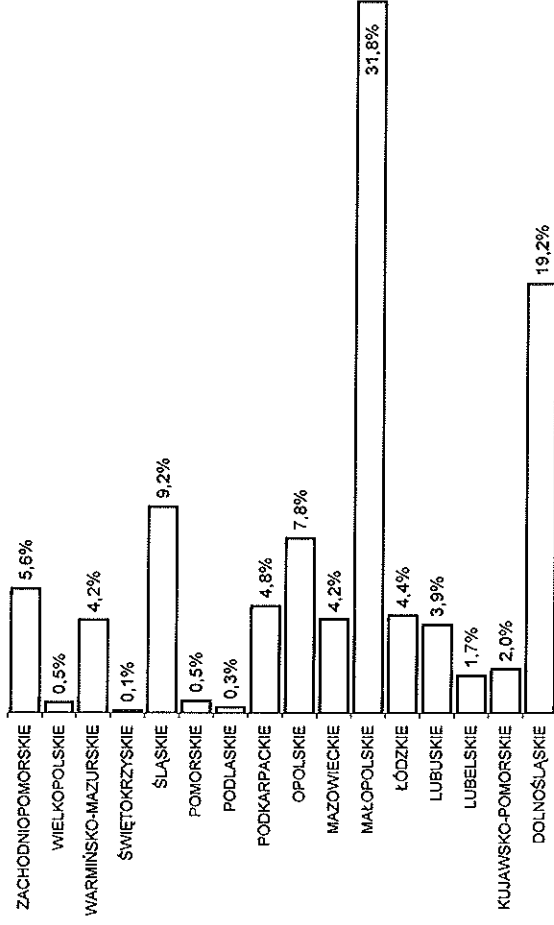
Wykres nr 17. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Edukacja w poszczególnych województwach (w zł)

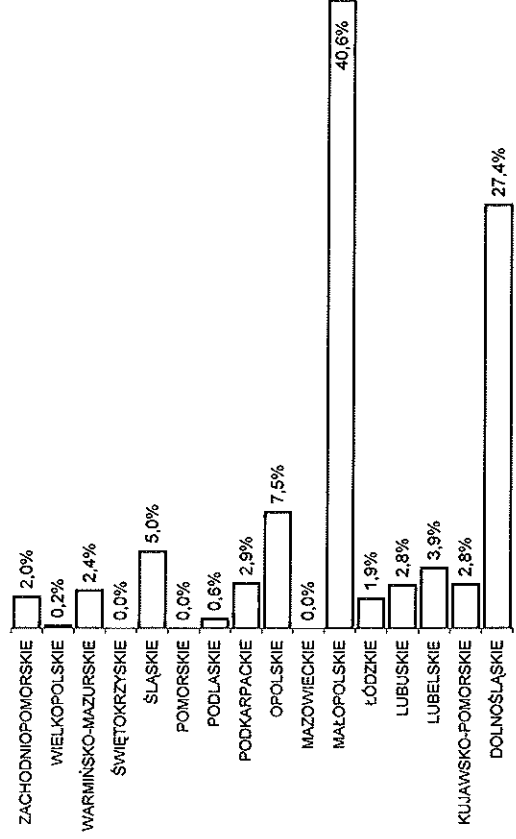
Wykres nr 19. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Sytuacja bytowa w poszczególnych województwach (w zł)

Wykres nr 18. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Edukacja w poszczególnych województwach (w %)

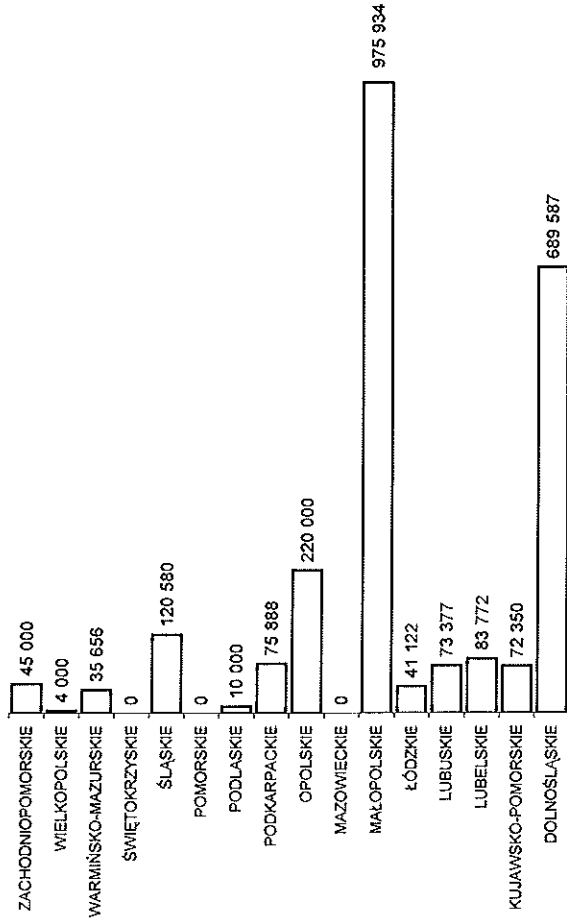

Wykres nr 20. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Sytuacja bytowa w poszczególnych województwach (w %)

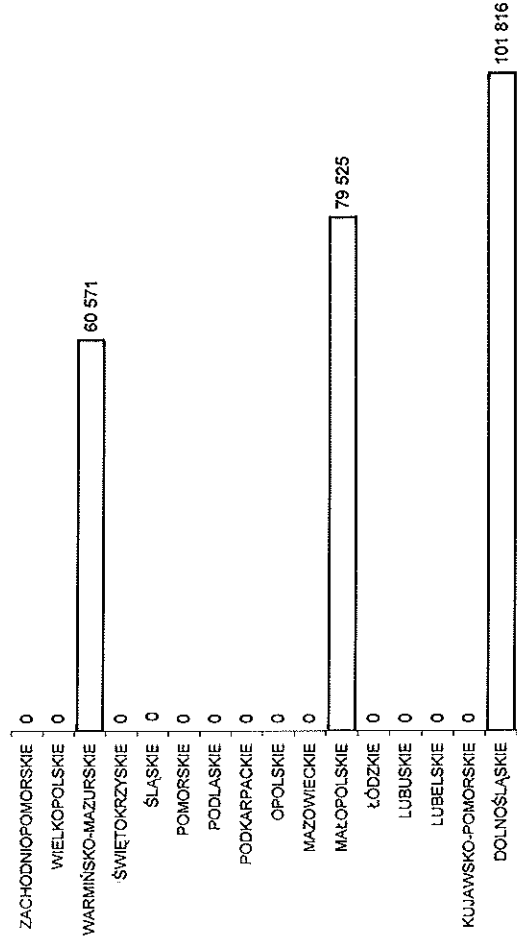

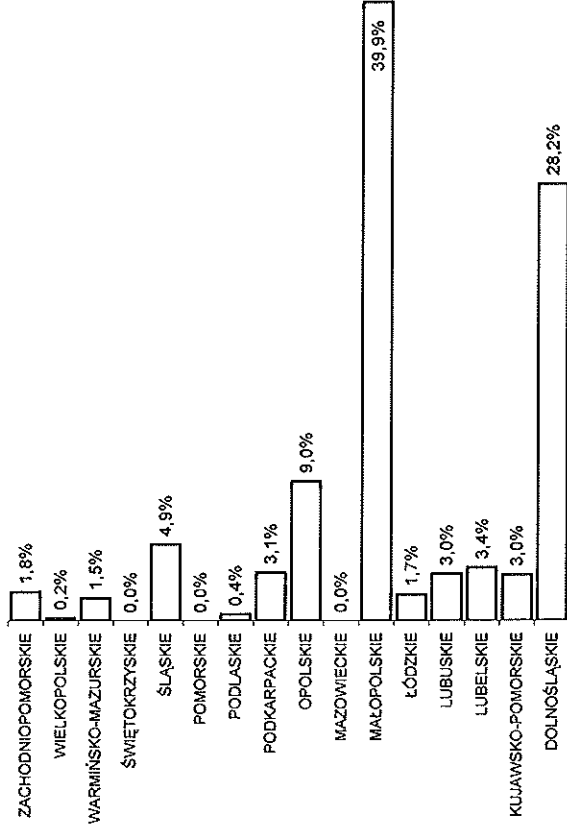
Wykres nr 21. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie
Sytuacja bytowa w poszczególnych województwach (w zł)

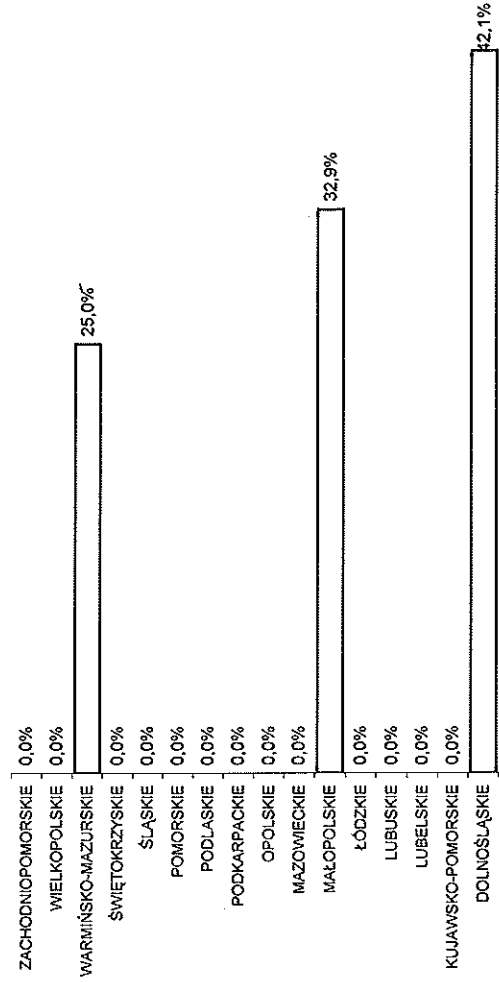
Wykres nr 23. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Praca - bezrobocie w
poszczególnych województwach (w zł)

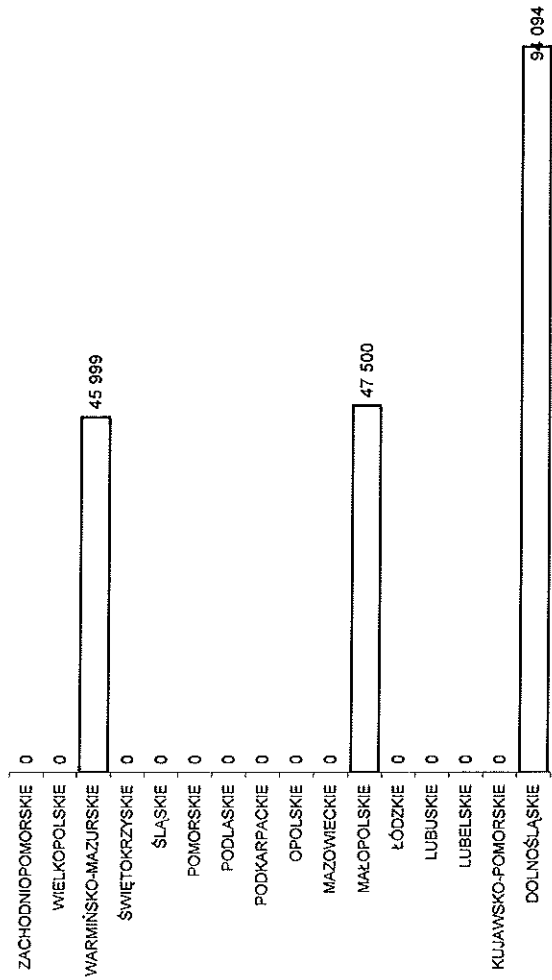
Wykres nr 22. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie
Sytuacja bytowa w poszczególnych województwach (w %)

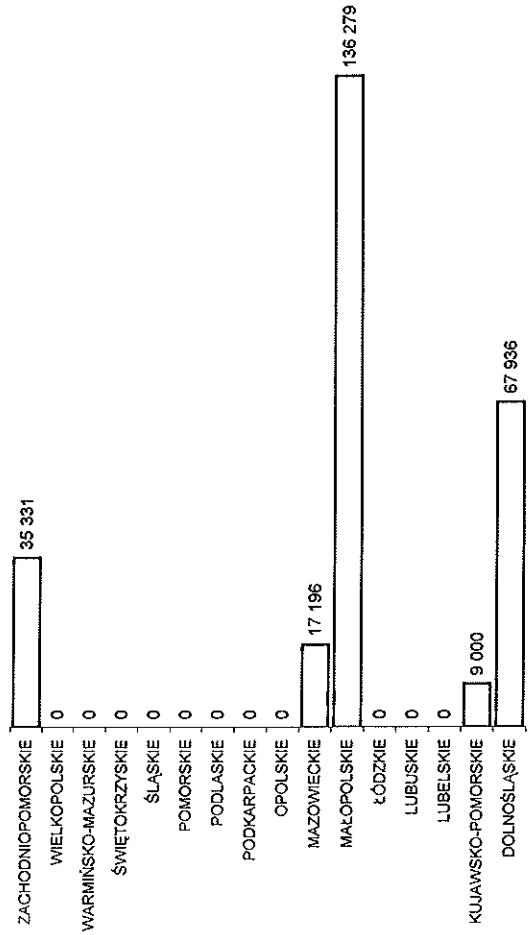
Wykres nr 24. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Praca - bezrobocie w
poszczególnych województwach (w %)

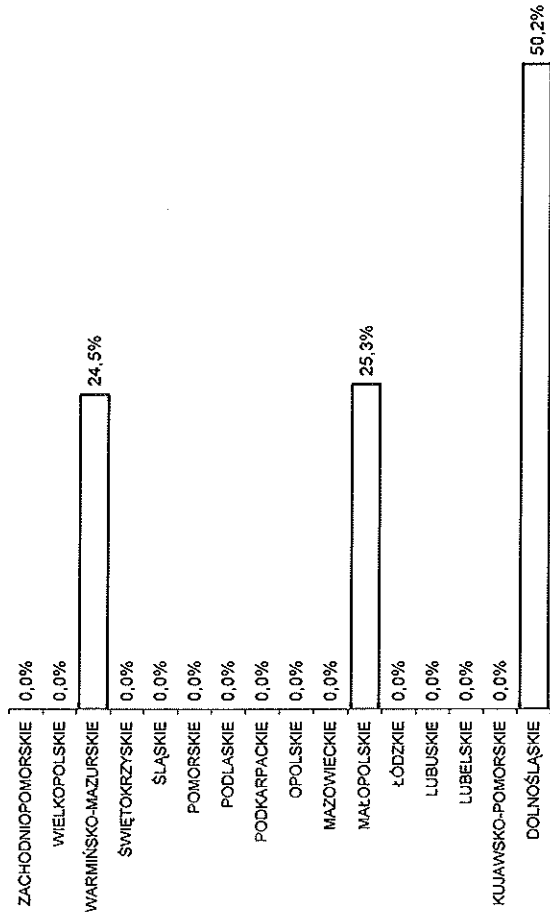
Wykres nr 25. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Praca - bezrobocie w poszczególnych województwach (w zł)

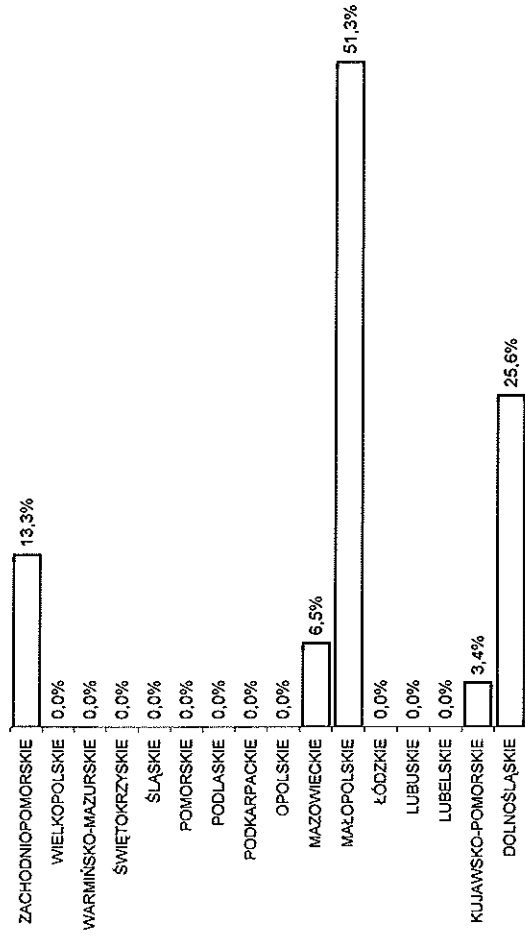
Wykres nr 27. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Zdrowie w poszczególnych województwach (w zł)

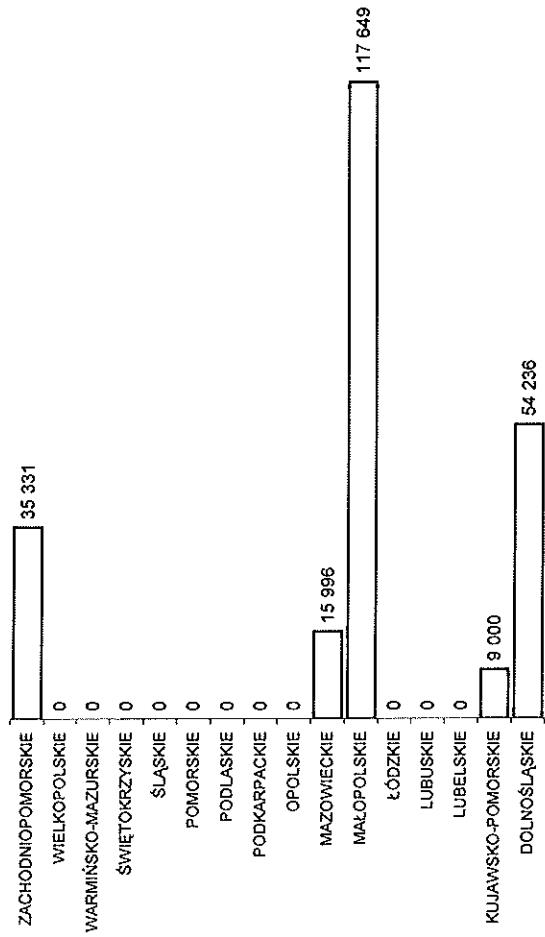
Wykres nr 26. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Praca - bezrobocie w poszczególnych województwach (w %)

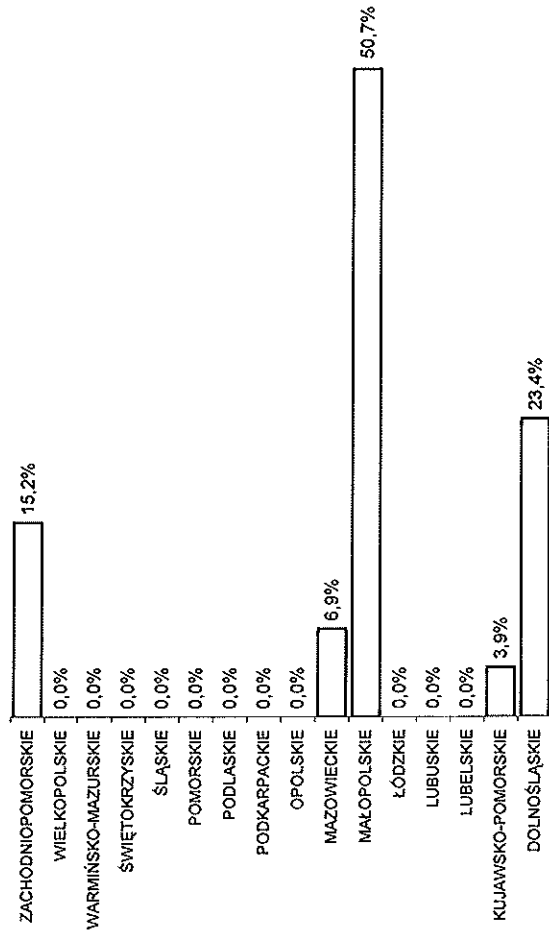
Wykres nr 28. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Zdrowie w poszczególnych województwach (w %)

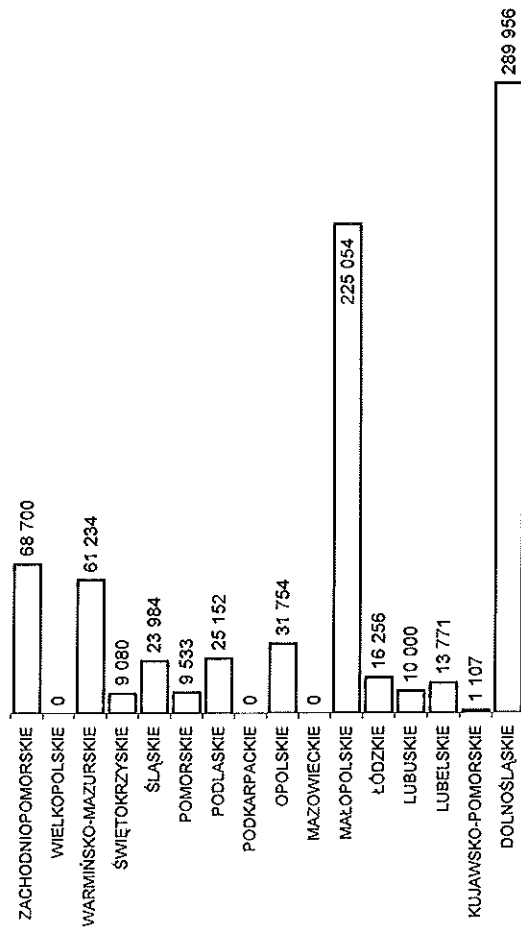
Wykres nr 29. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Zdrowie w poszczególnych województwach (w zł)

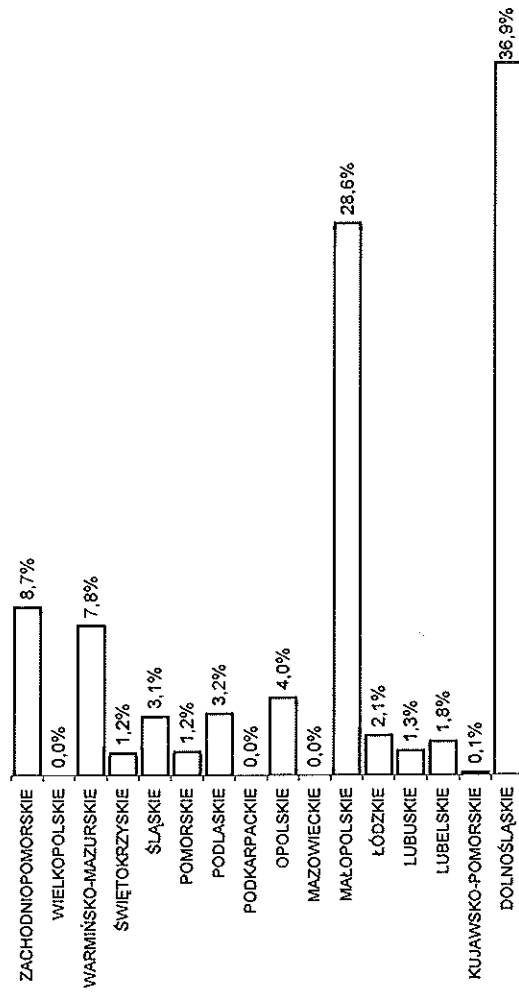
Wykres nr 30. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Zdrowie w poszczególnych województwach (w %)

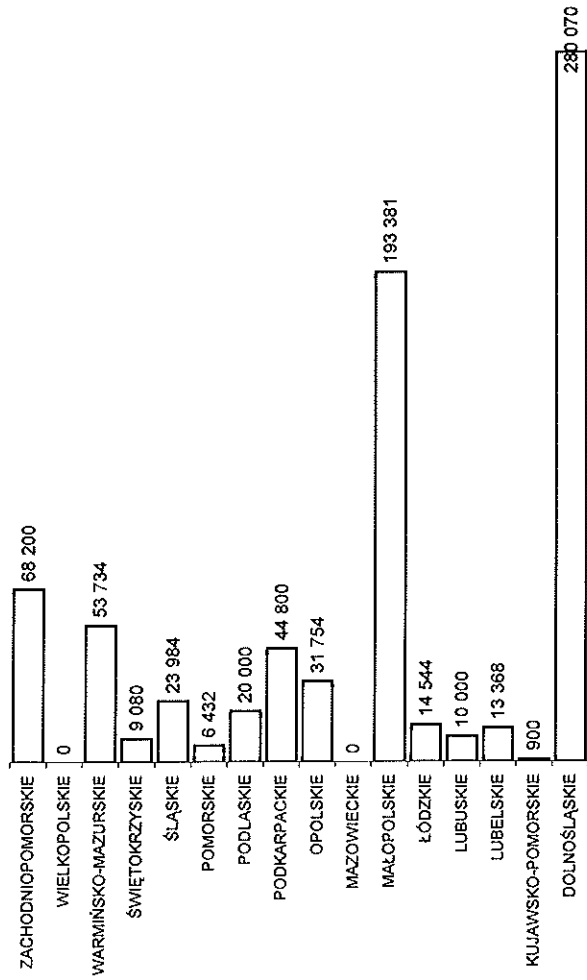
Wykres nr 31. Wysokość całości wykorzystanych środków w dziedzinie Kultura i zachowanie rromskiej tożsamości etnicznej w poszczególnych województwach (w zł)

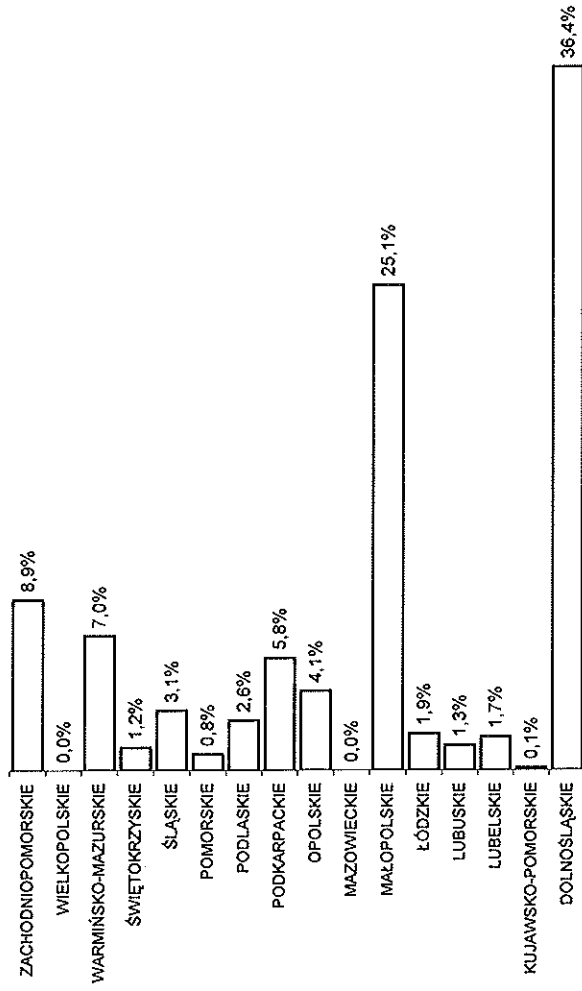
Wykres nr 32. Wysokość całości wykorzystanych środków w dziedzinie Kultura i zachowanie rromskiej tożsamości etnicznej w poszczególnych województwach (w %)

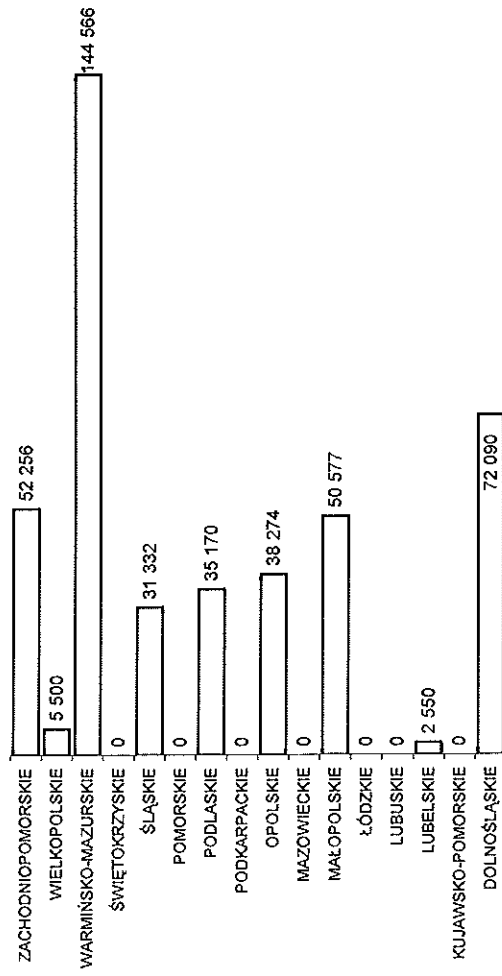
Wykres nr 33. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Kultura i zachowanie rromskiej tożsamości w poszczególnych województwach (w zł)

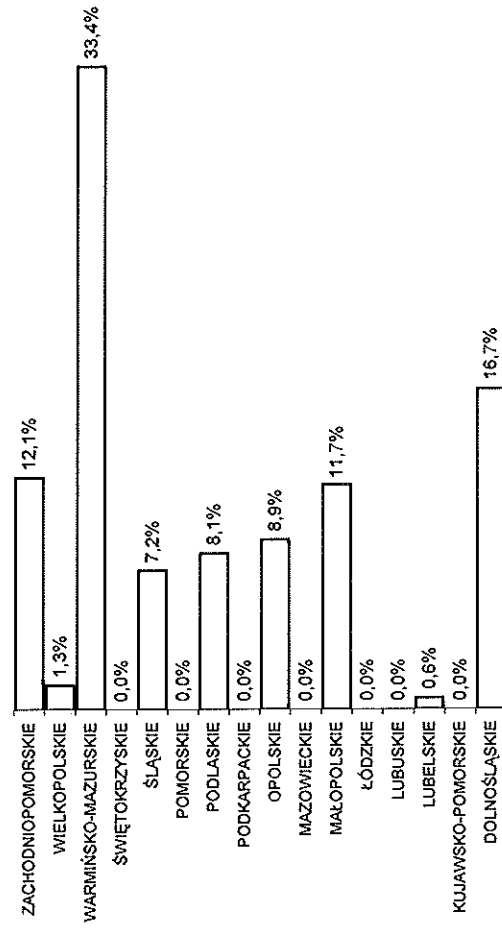
Wykres nr 34. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w dziedzinie Kultura i zachowanie rromskiej tożsamości w poszczególnych województwach (w %)

Wykres nr 35. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Romowie a społeczeństwo obywatelskie w poszczególnych województwach (w zł)

Wykres nr 36. Wysokość wykorzystanych środków w dziedzinie Romowie a społeczeństwo obywatelskie w poszczególnych województwach (w %)

Wykres nr 37. Wysokość całości wykorzystanych środków w podziale na poszczególne dziedziny (w zł)

Wiedza o społeczności romskiej
Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej
Bezpieczeństwo, przestępstwa popełniane na tle etnicznym
Sytuacja bytowa
Zdrowie
Praca - bezrobocie
Romowie a społeczeństwo obywatelskie
Edukacja

Wykres nr 39. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w podziale na poszczególne dziedziny (w zł)

Wiedza o społeczności romskiej
Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej
Bezpieczeństwo, przestępstwa popełniane na tle etnicznym
Sytuacja bytowa
Zdrowie
Praca - bezrobocie
Romowie a społeczeństwo obywatelskie
Edukacja

Wykres nr 38. Wysokość całości wykorzystanych środków w podziale na poszczególne dziedziny (w %)

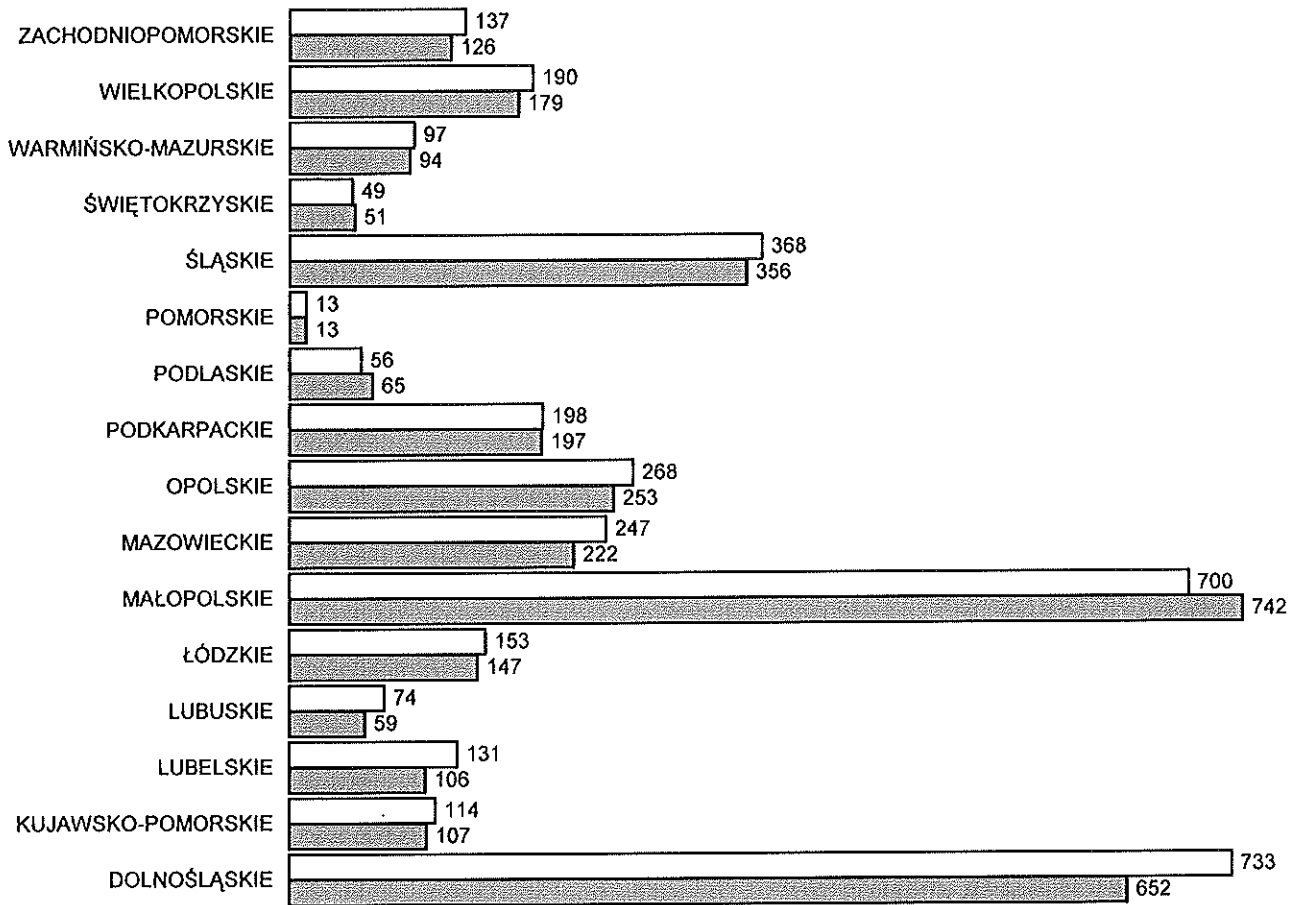
Wiedza o społeczności romskiej
Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej
Bezpieczeństwo, przestępstwa popełniane na tle etnicznym
Sytuacja bytowa
Zdrowie
Praca - bezrobocie
Romowie a społeczeństwo obywatelskie
Edukacja

Wykres nr 40. Wysokość wykorzystanych środków z rezerwy celowej w podziale na poszczególne dziedziny (w %)

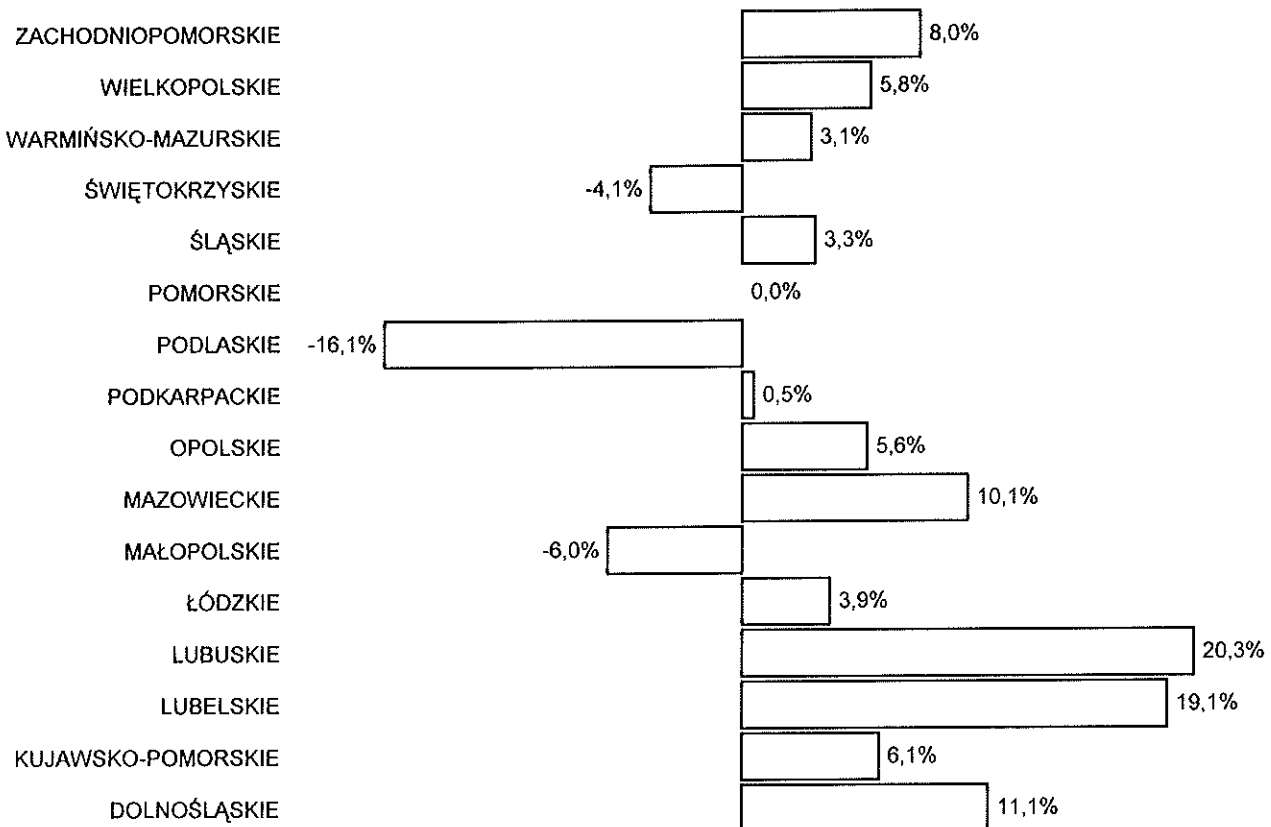
Wiedza o społeczności romskiej
Kultura i zachowanie romskiej tożsamości etnicznej
Bezpieczeństwo, przestępstwa popełniane na tle etnicznym
Sytuacja bytowa
Zdrowie
Praca - bezrobocie
Romowie a społeczeństwo obywatelskie
Edukacja

□ 2010/2011
 ■ 2009/2010

Wykres nr 41. Liczba dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

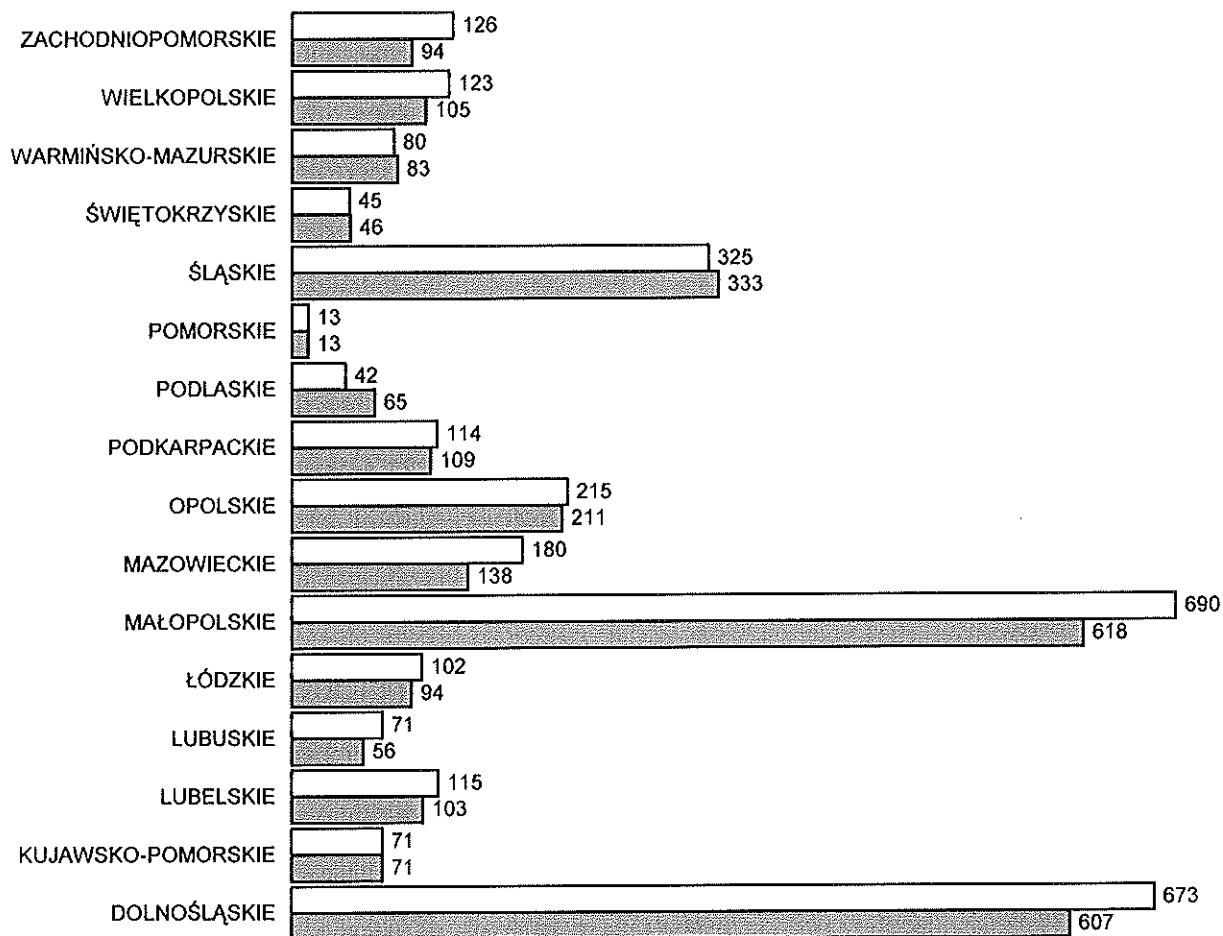

Wykres nr 42. Zmiany liczby dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

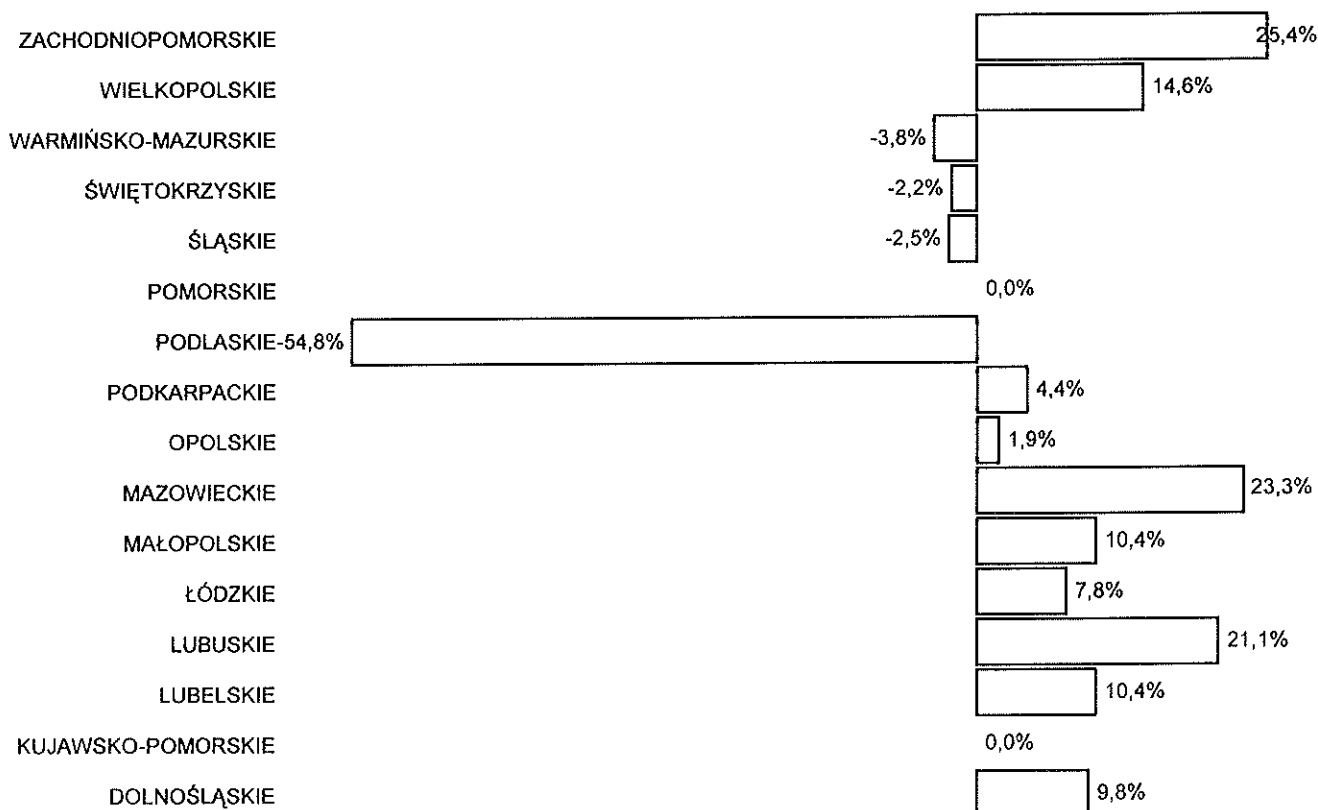

□ 2010/2011
 ▒ 2009/2010

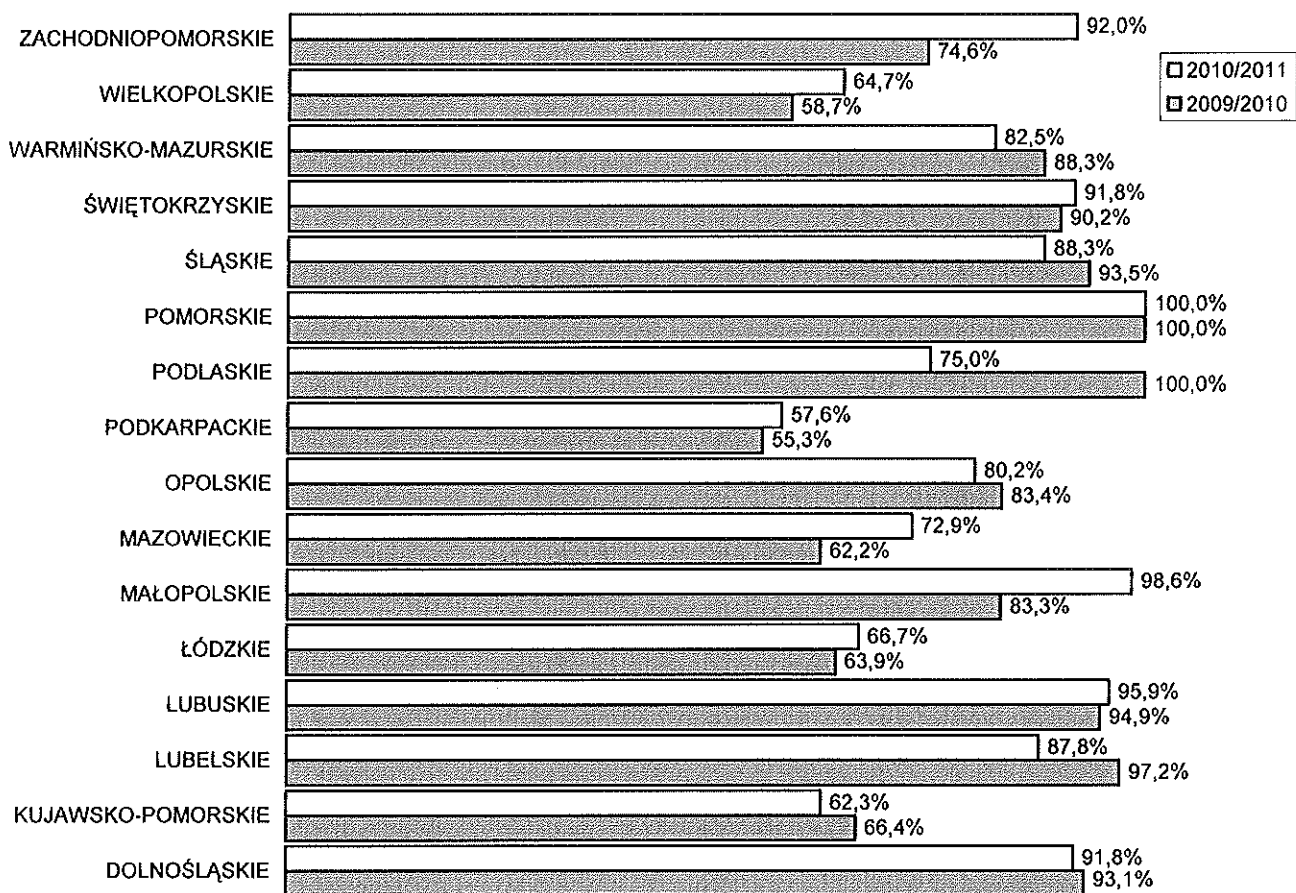
Wykres nr 43. Liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

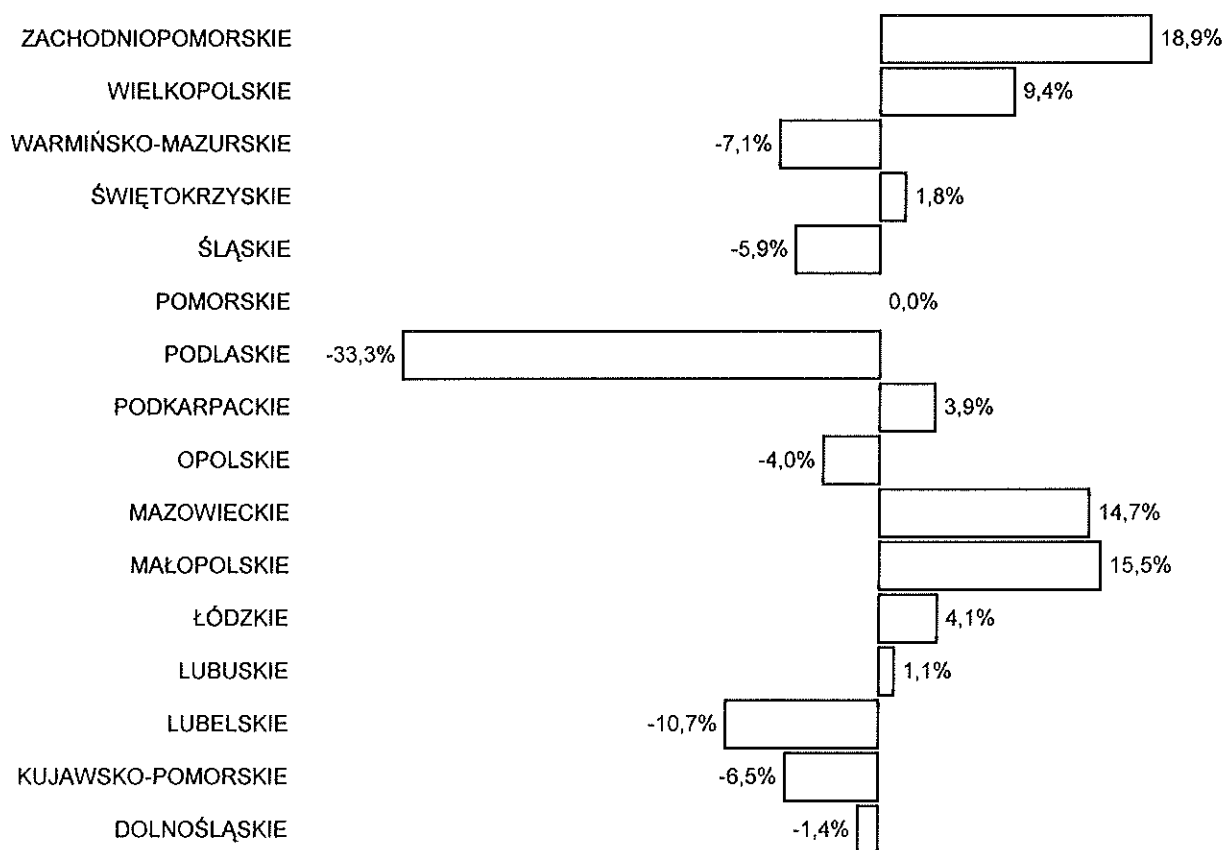
Wykres nr 44. Zmiany liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

Wykres nr 45. Wskaźnik - liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

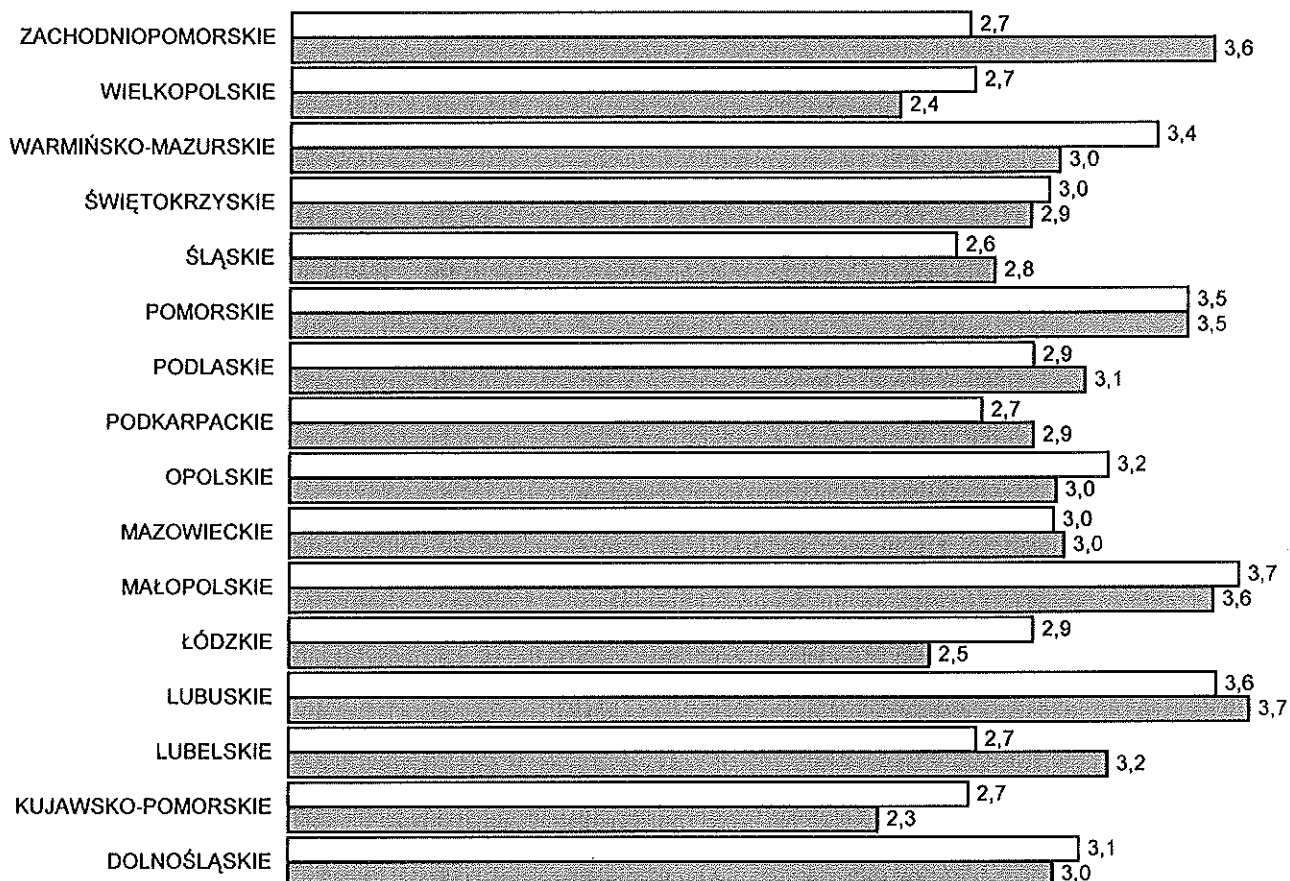
Wykres nr 46. Zmiany wskaźnika (liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby dzieci romskich objętych obowiązkiem szkolnym) w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

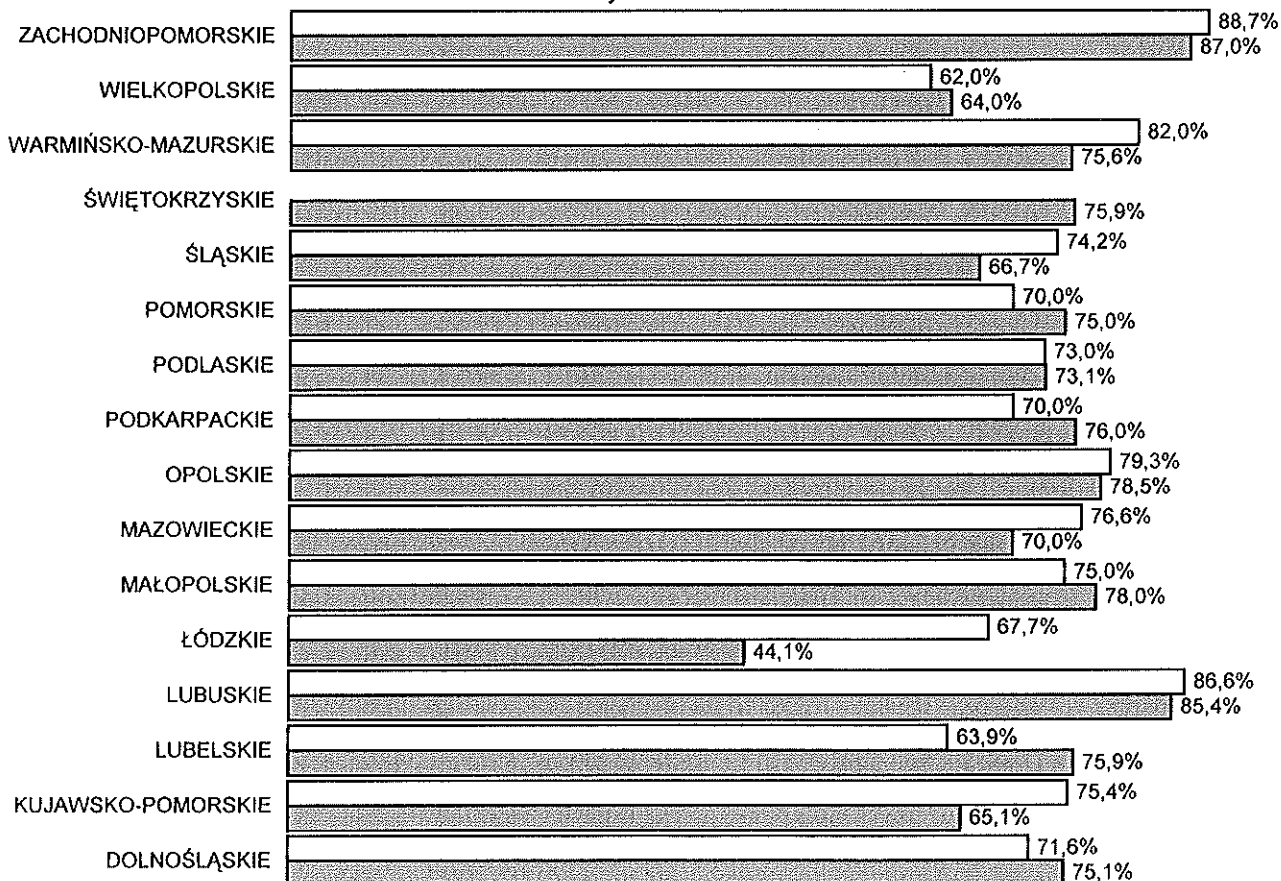
□ 2010/2011
 ▒ 2009/2010

Wykres nr 47. Średnia ocen uczniów romskich
 w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

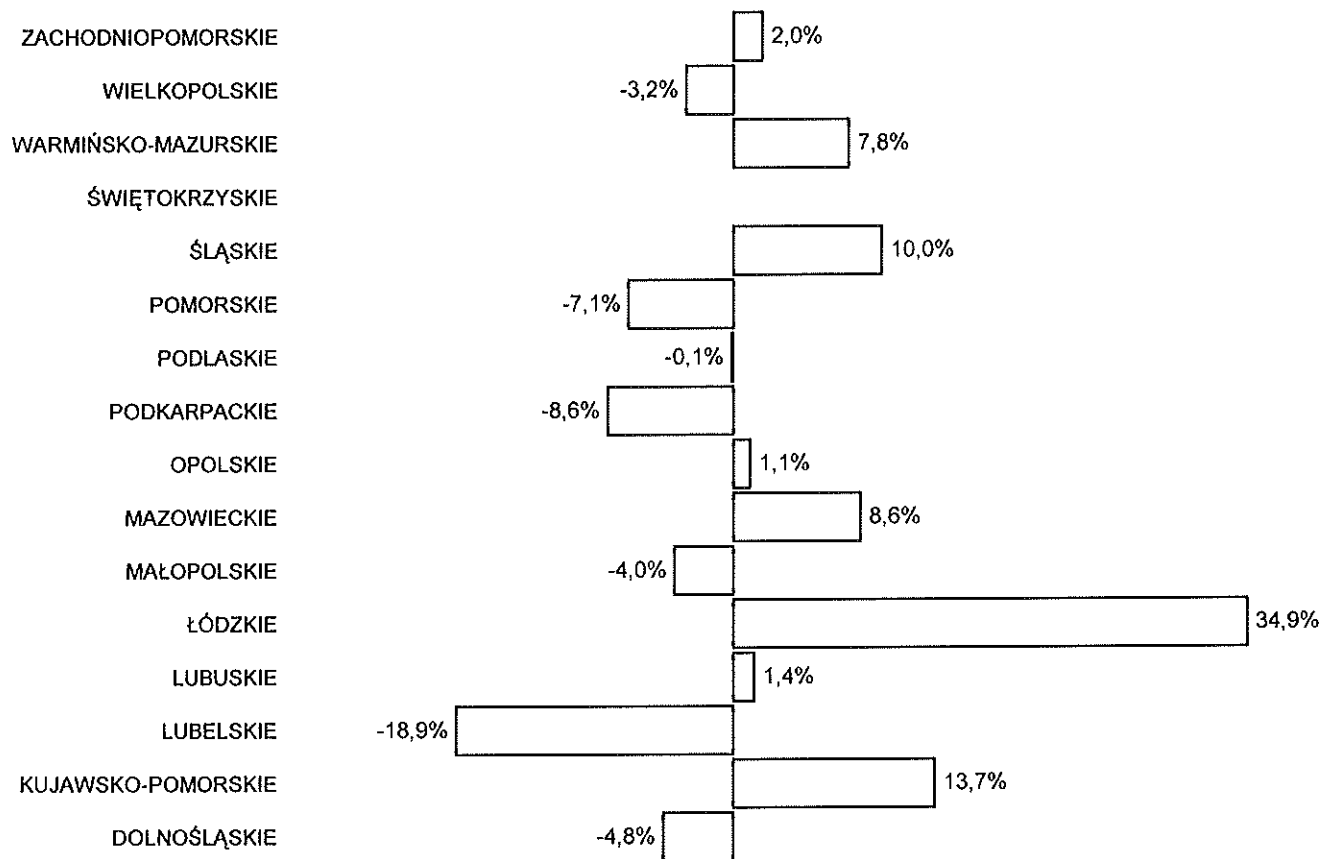

□ 2010/2011
 ▒ 2009/2010

Wykres nr 48. Frekwencja wśród dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny
 w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

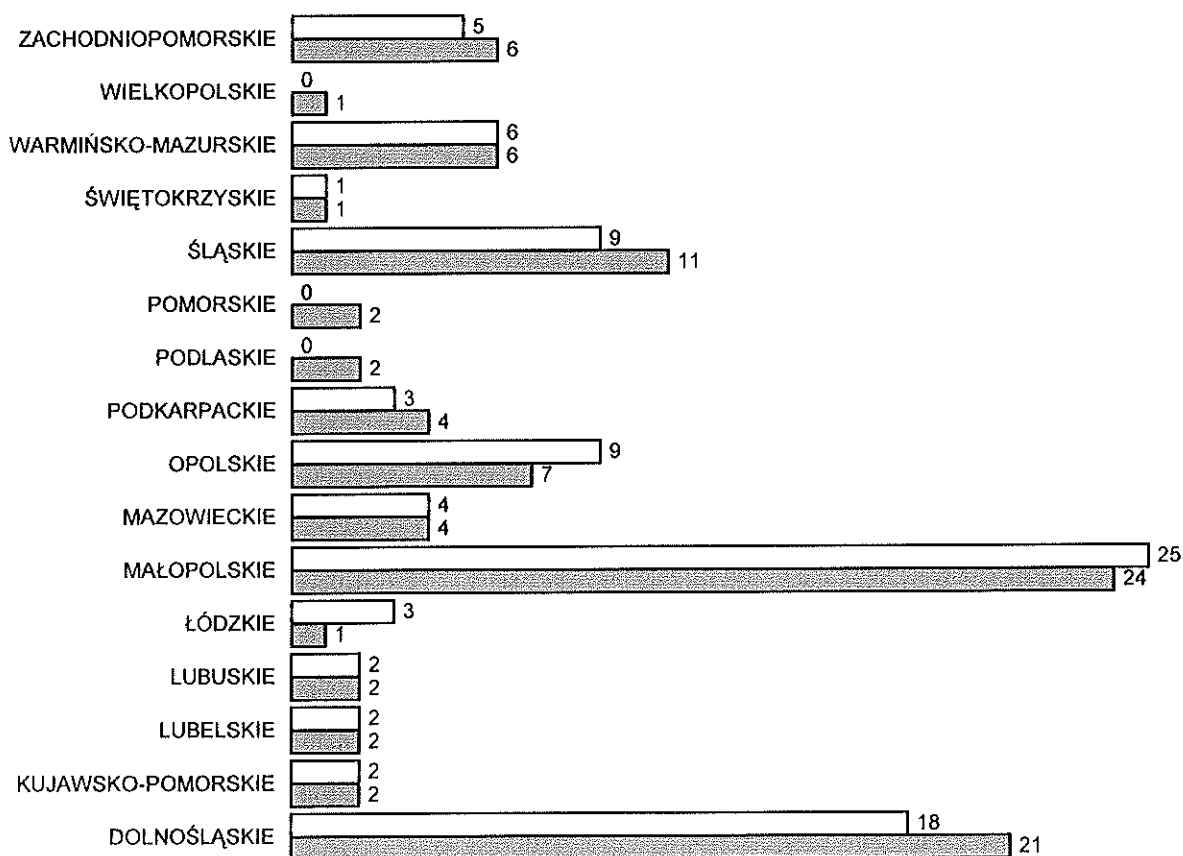

Wykres nr 49. Zmiany frekwencji wśród dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

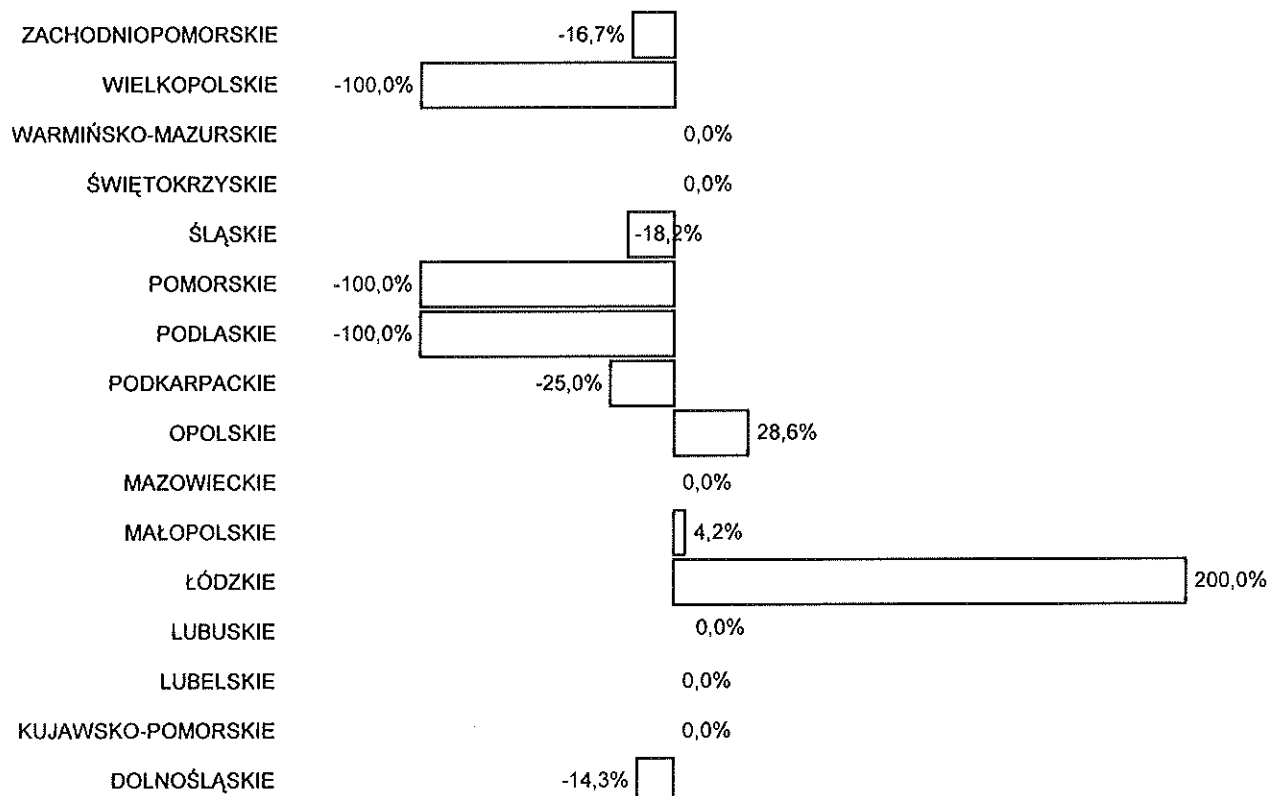

□ 2010/2011
■ 2009/2010

Wykres nr 50. Liczba zatrudnionych asystentów edukacji romskiej w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

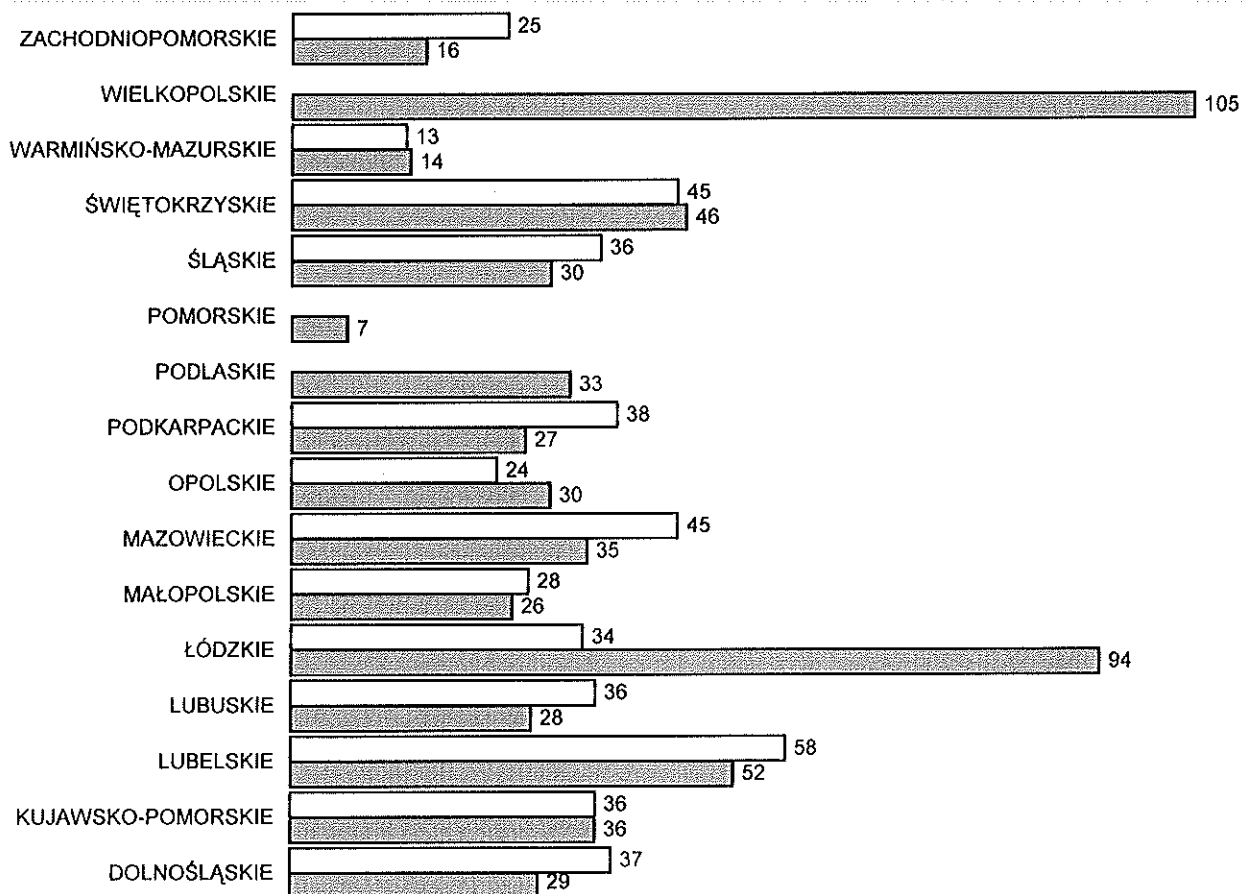

Wykres nr 51. Zmiany liczby zatrudnionych asystentów edukacji romskiej w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

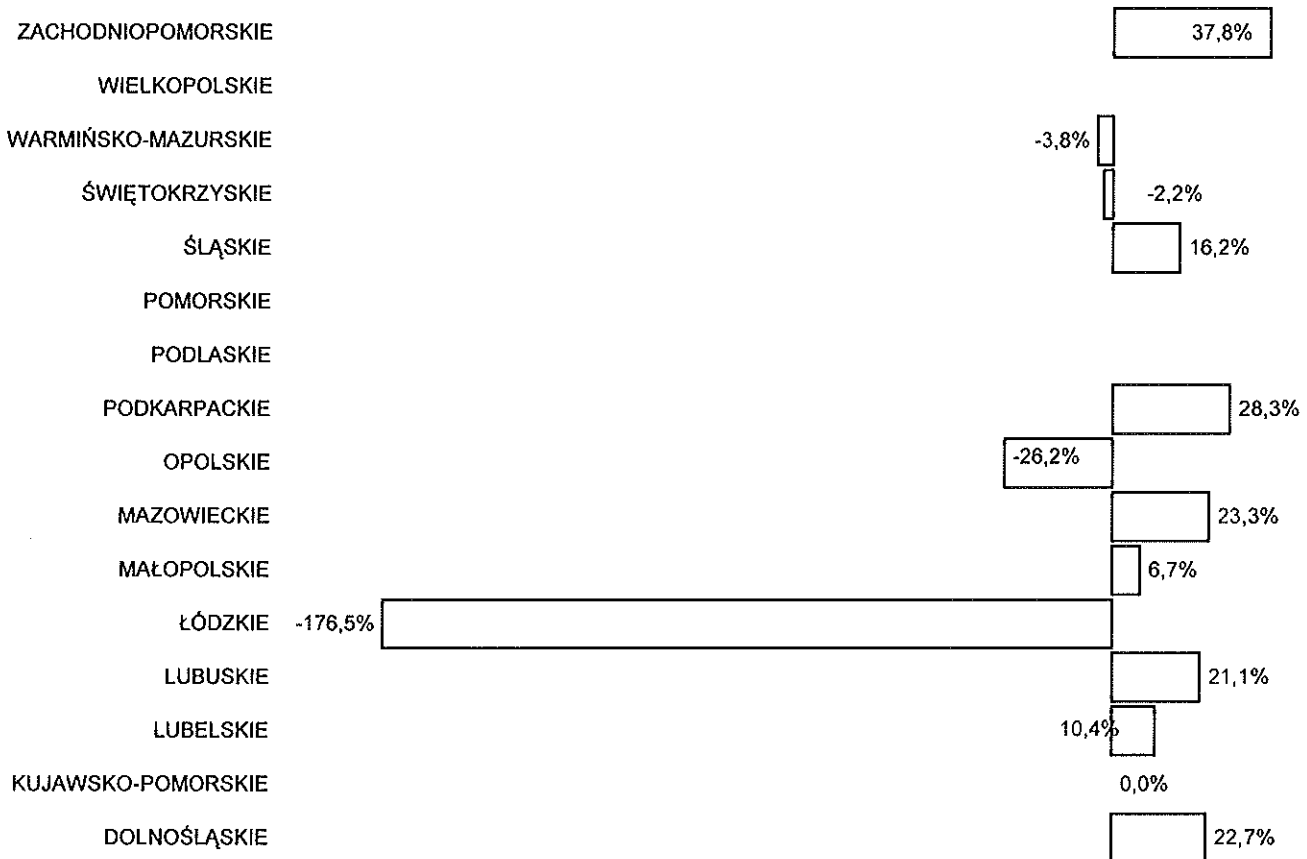

□ 2010/2011
■ 2009/2010

Wykres nr 52. Wskaźnik - liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby zatrudnionych asystentów edukacji romskiej w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

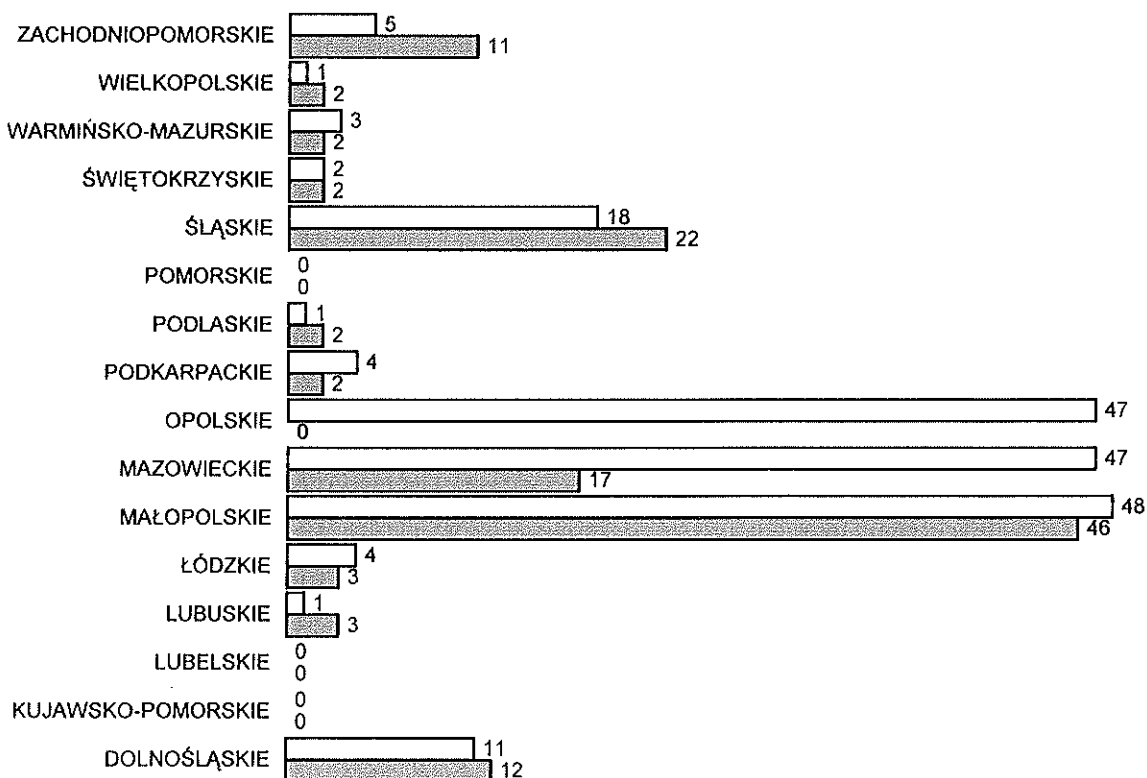

Wykres nr 53. Zmiany wskaźnika (liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby zatrudnionych asystentów edukacji romskiej) w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

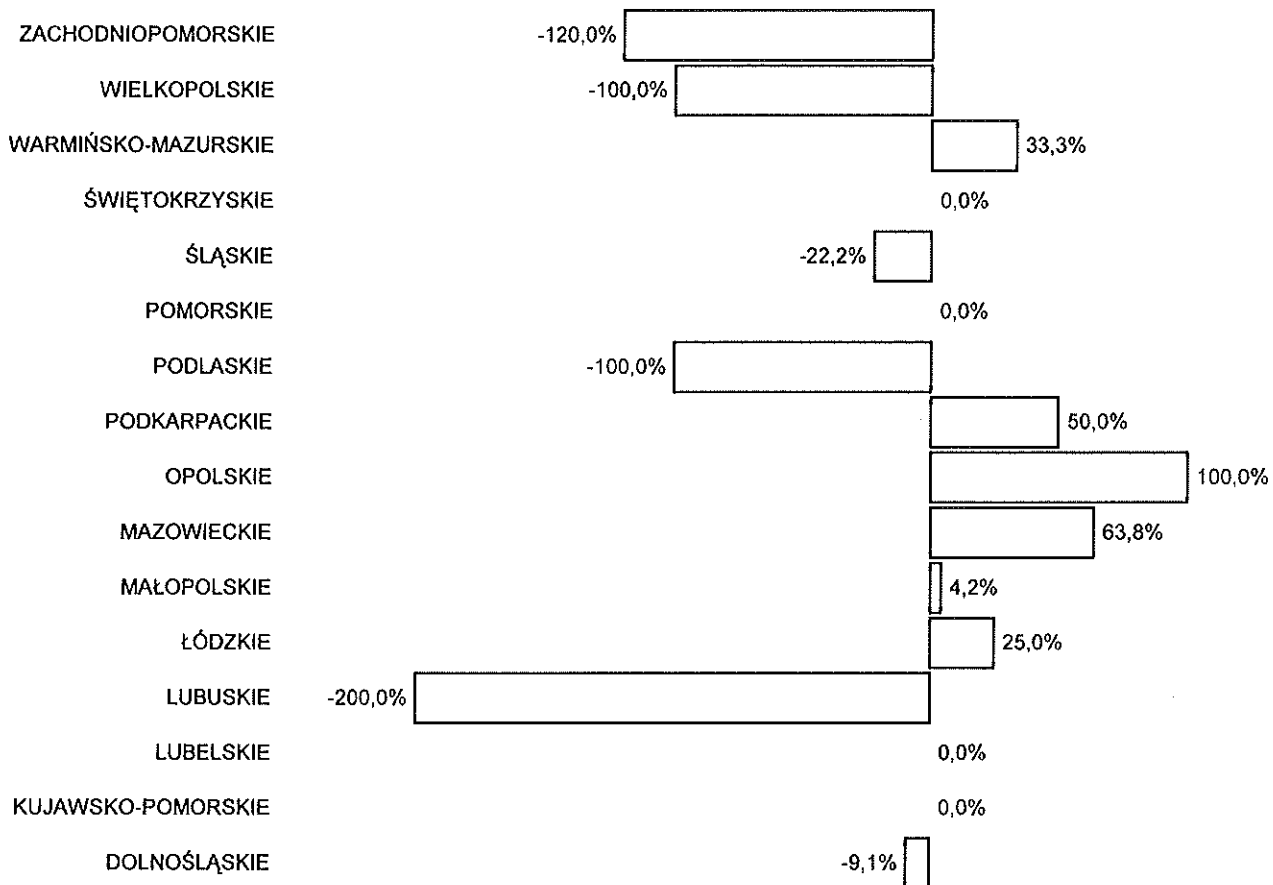

□ 2010/2011
▨ 2009/2010

Wykres nr 54. Liczba zatrudnionych nauczycieli wspomagających w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

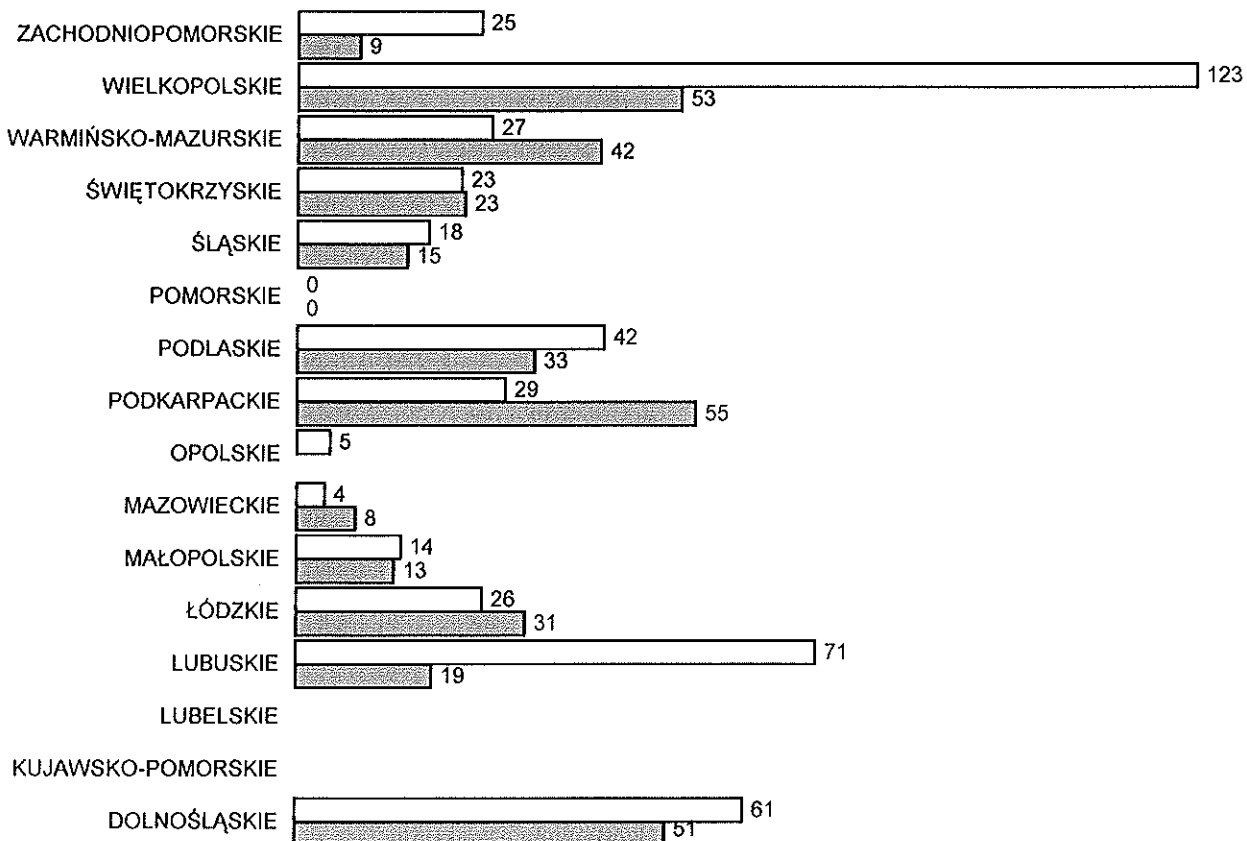

Wykres nr 55. Zmiany liczby zatrudnionych nauczycieli wspomagających w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

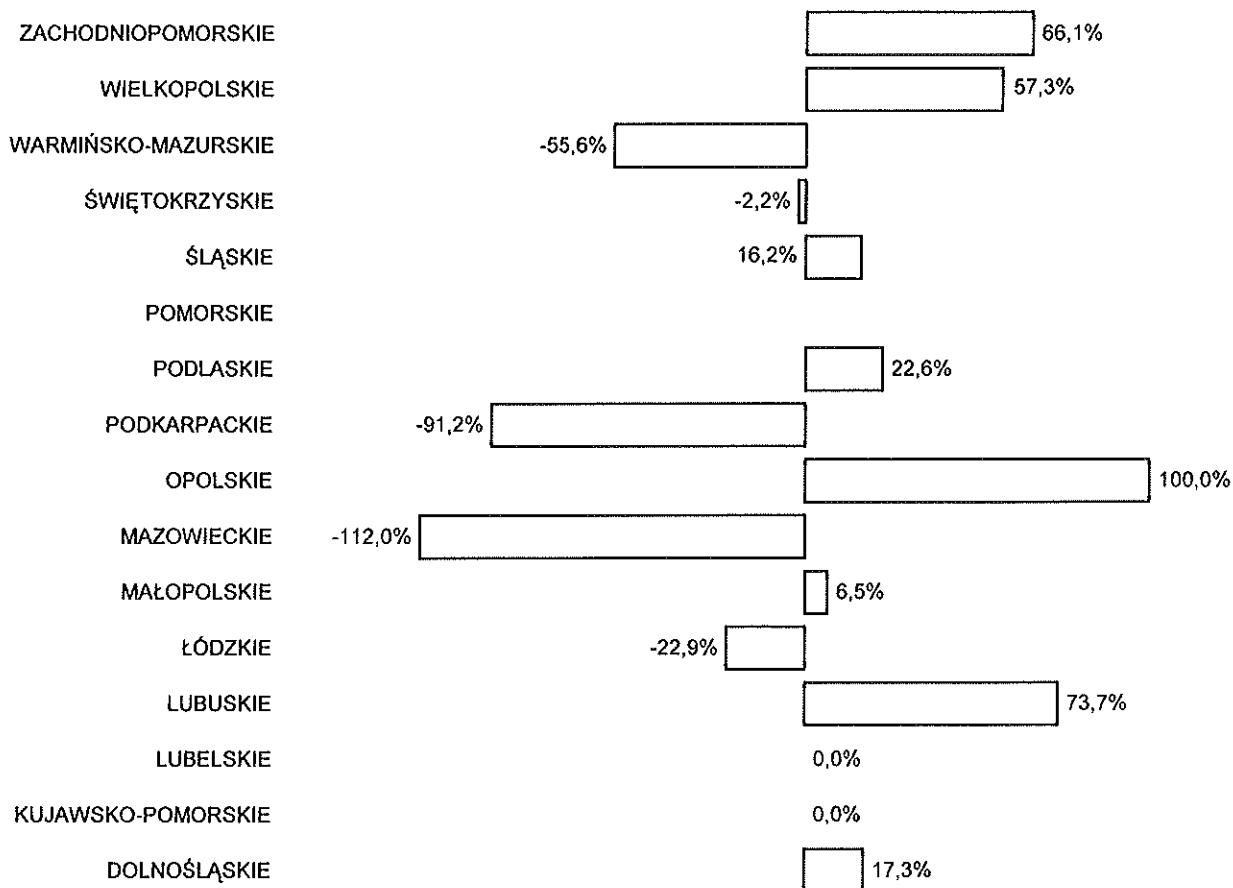

□ 2010/2011
■ 2009/2010

Wykres nr 56. Wskaźnik - liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby zatrudnionych nauczycieli wspomagających latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

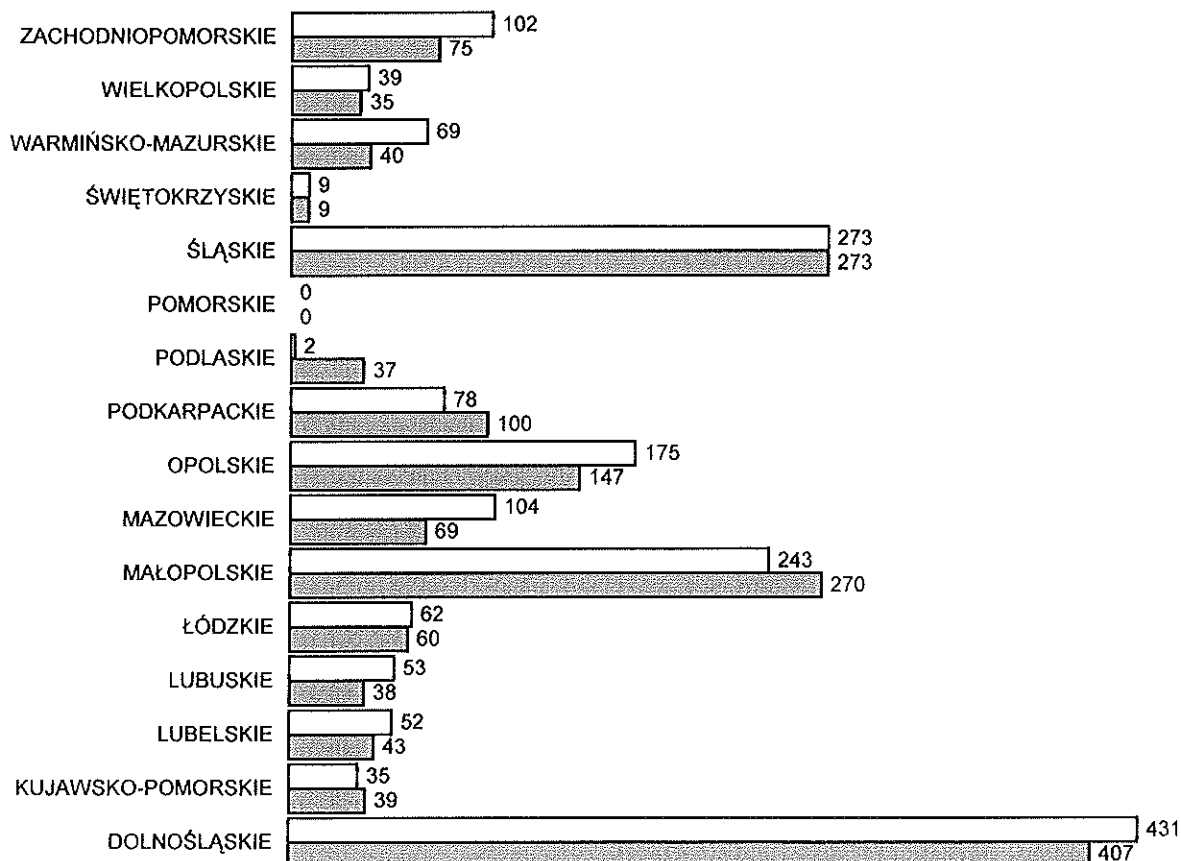

Wykres nr 57. Zmiany wskaźnika (liczba dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny do liczby zatrudnionych nauczycieli wspomagających) w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

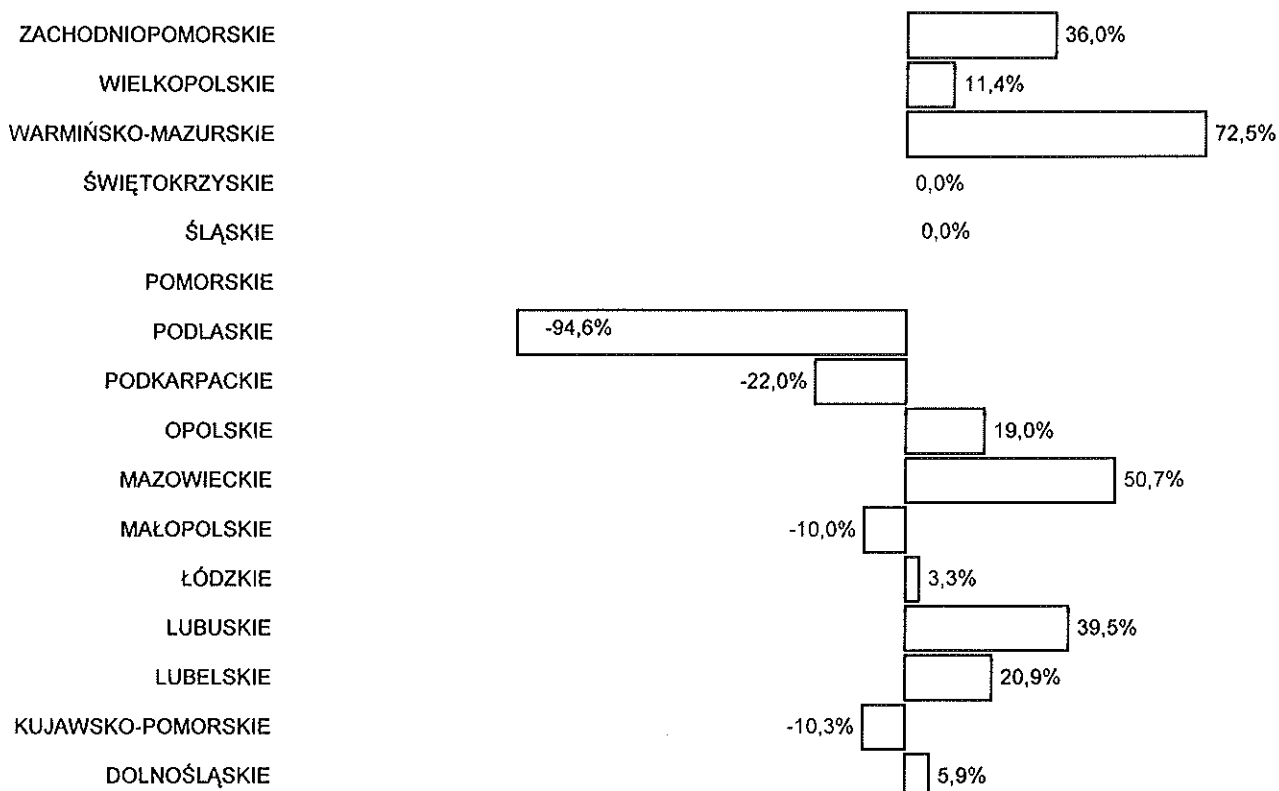

2010/2011
 2009/2010

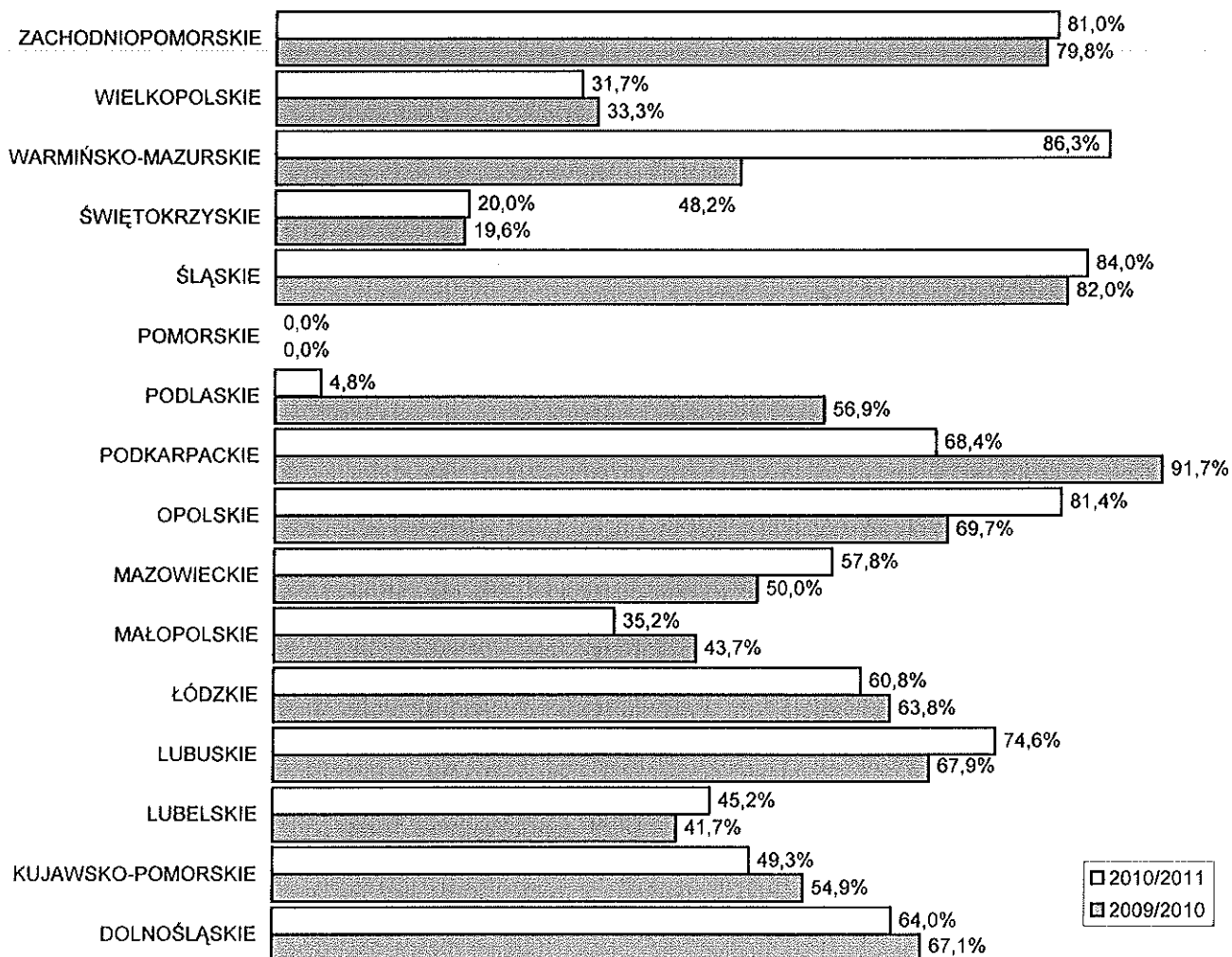
Wykres nr 58. Liczba uczniów romskich uczestniczących w zajęciach wyrównawczych w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

Wykres nr 59. Zmiany liczby uczniów romskich uczestniczących w zajęciach wyrównawczych w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

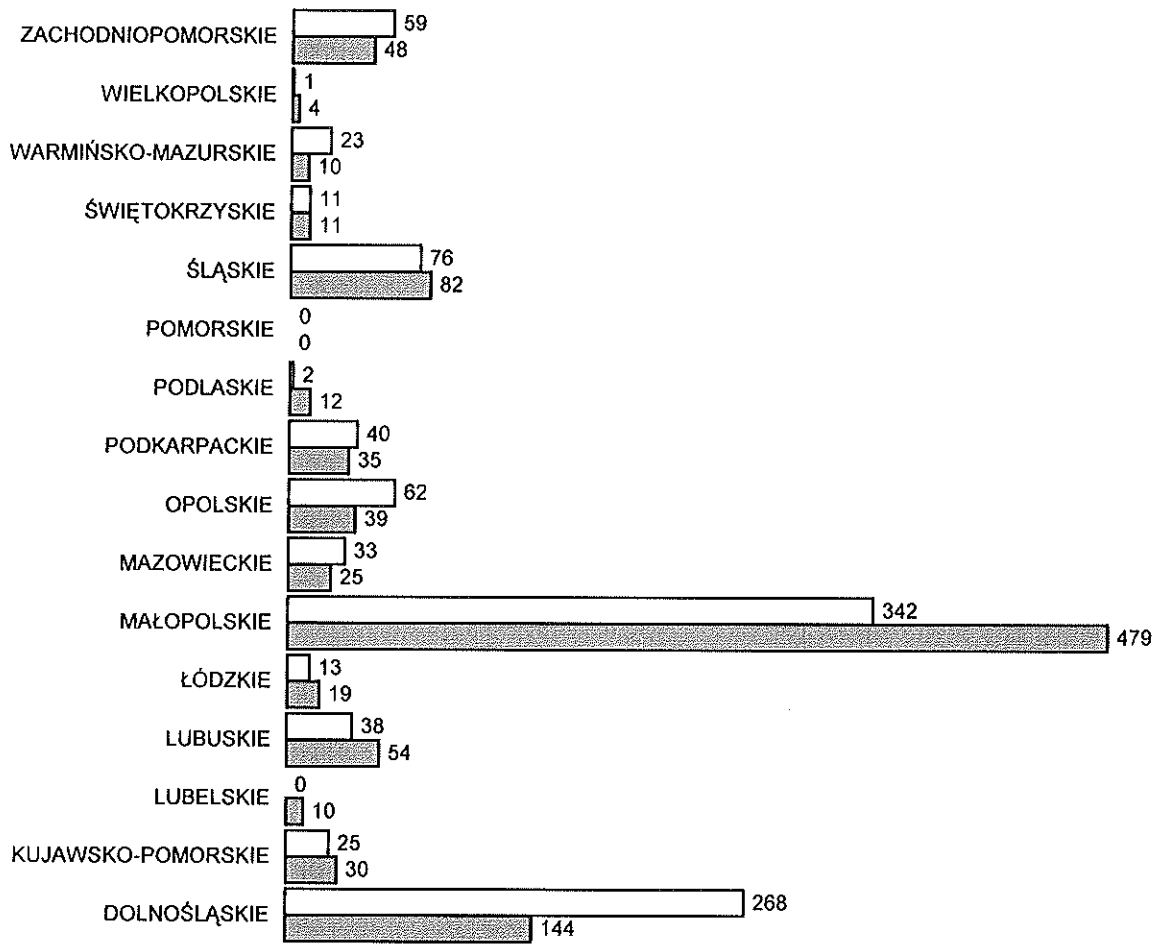

Wykres nr 60. Wskaźnik - liczba uczniów romskich uczestniczących w zajęciach wyrównawczych do liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

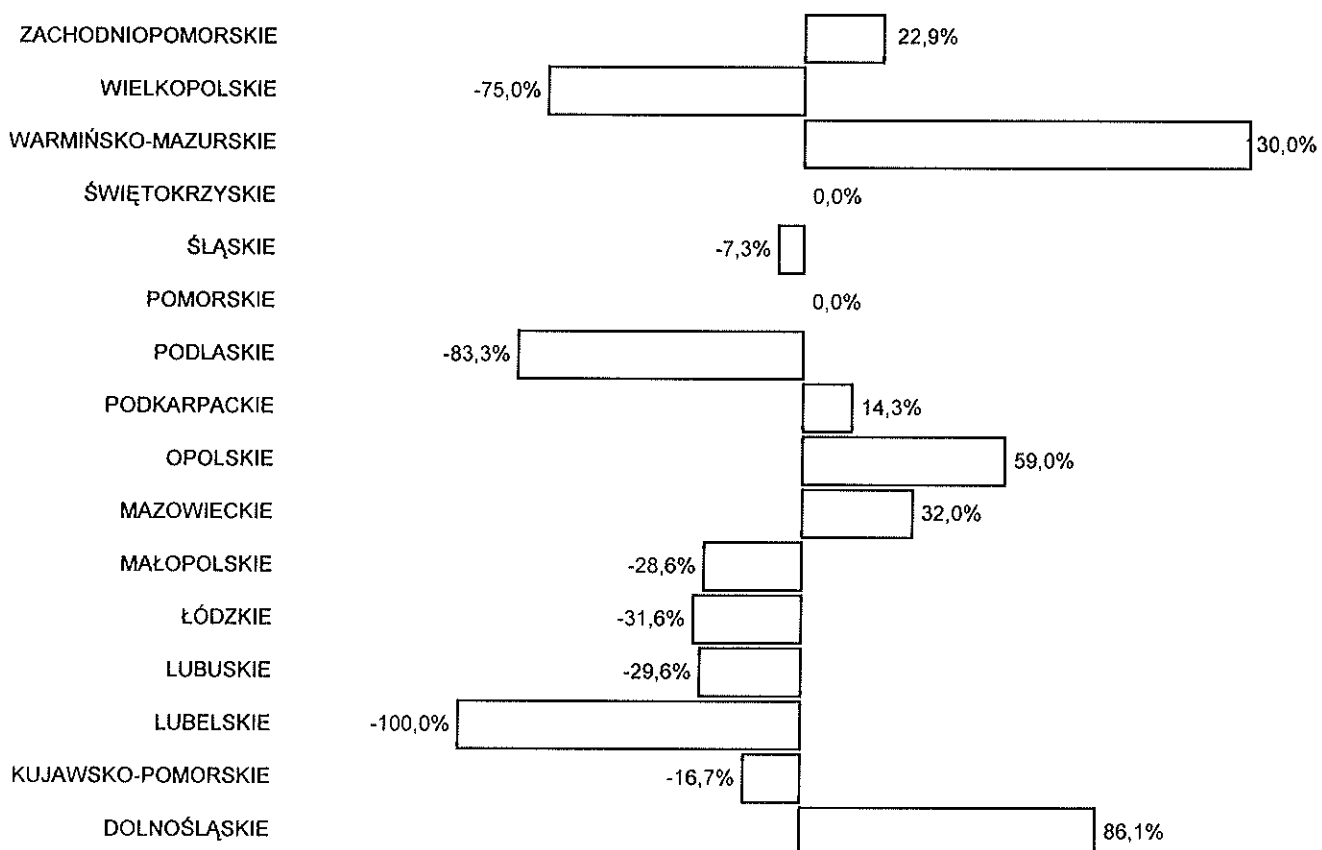

□ 2010/2011
 ■ 2009/2010

Wykres nr 61. Liczba uczniów romskich uczestniczących w zorganizowanym wypoczynku w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

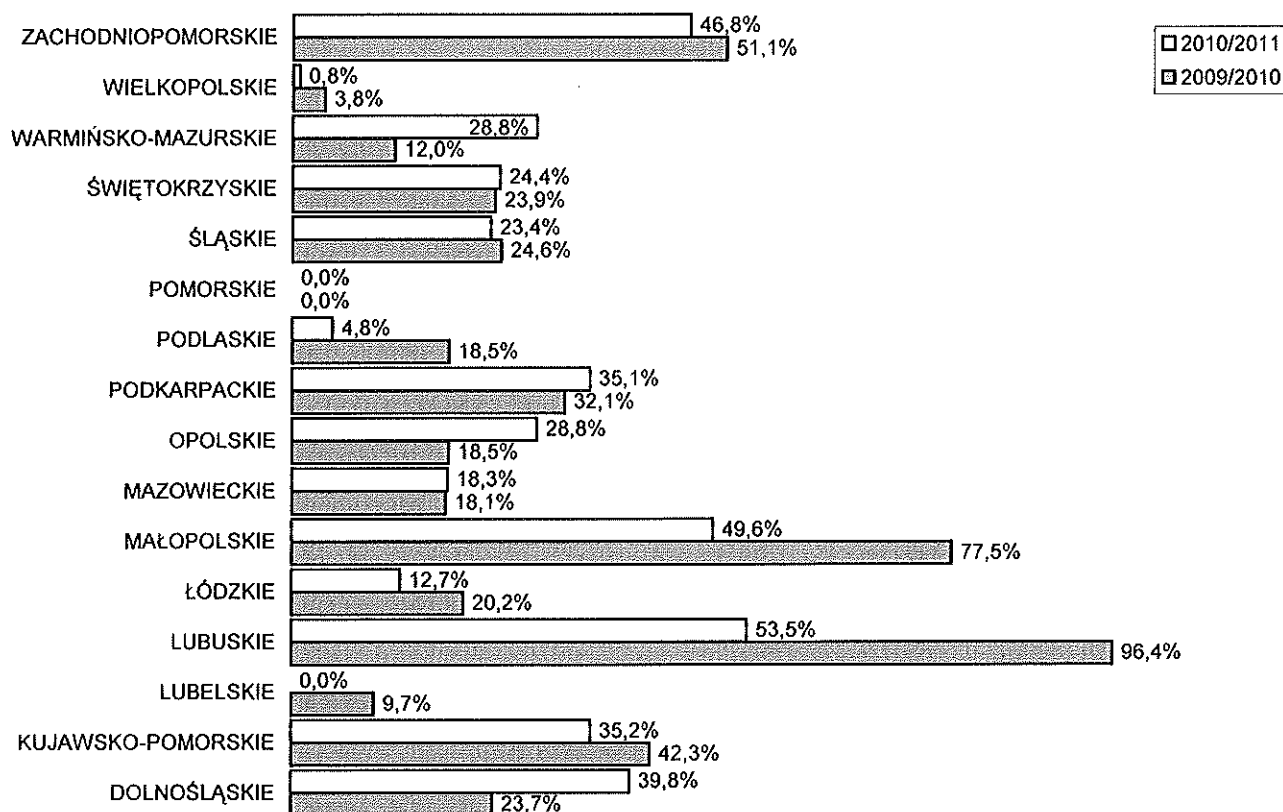

Wykres nr 62. Zmiany liczby uczniów romskich uczestniczących w zorganizowanym wypoczynku w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

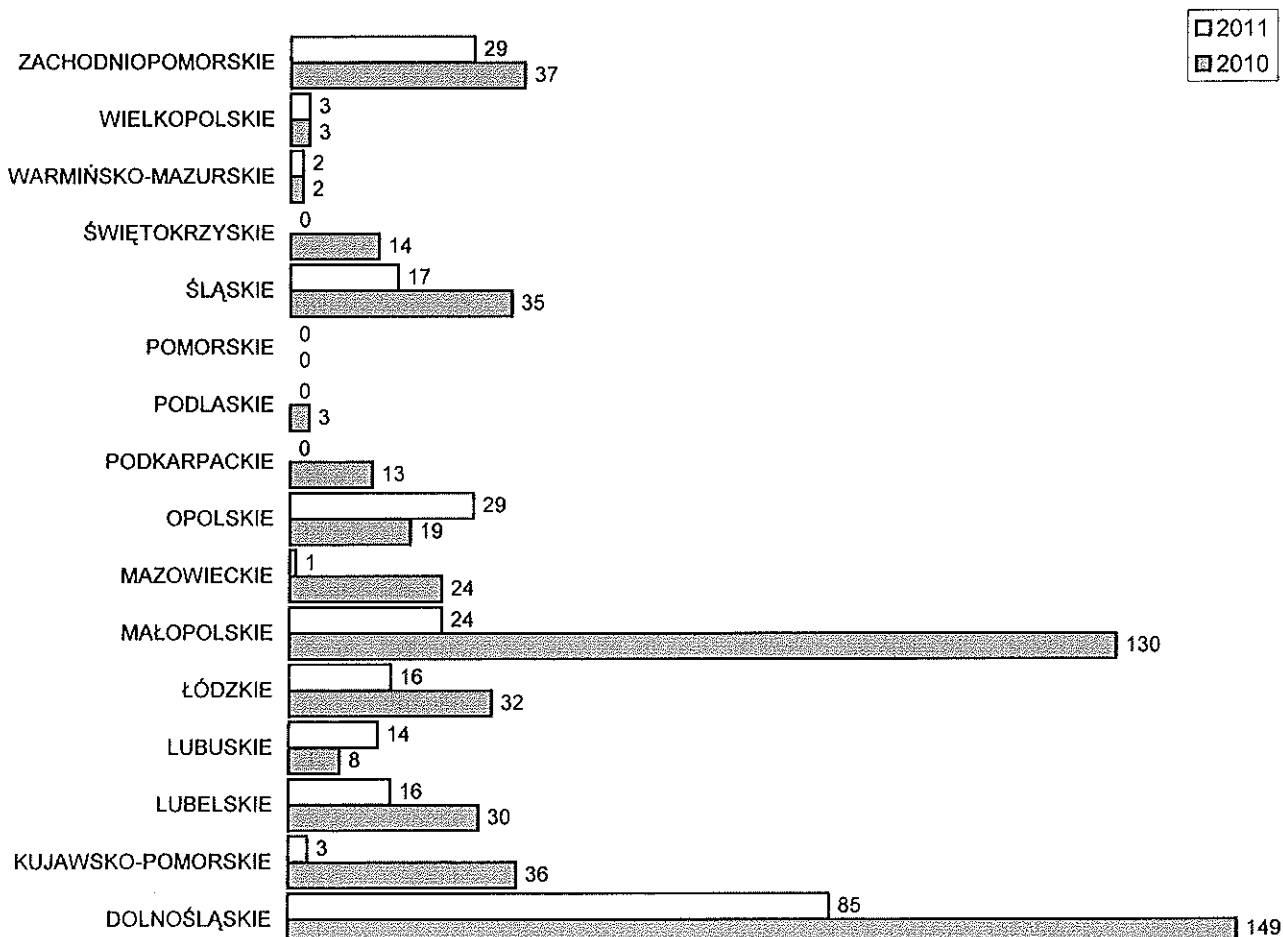

Wykres nr 63. Wskaźnik - liczba uczniów romskich uczestniczących w zorganizowanym wycieczku do liczby dzieci romskich realizujących obowiązek szkolny w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011

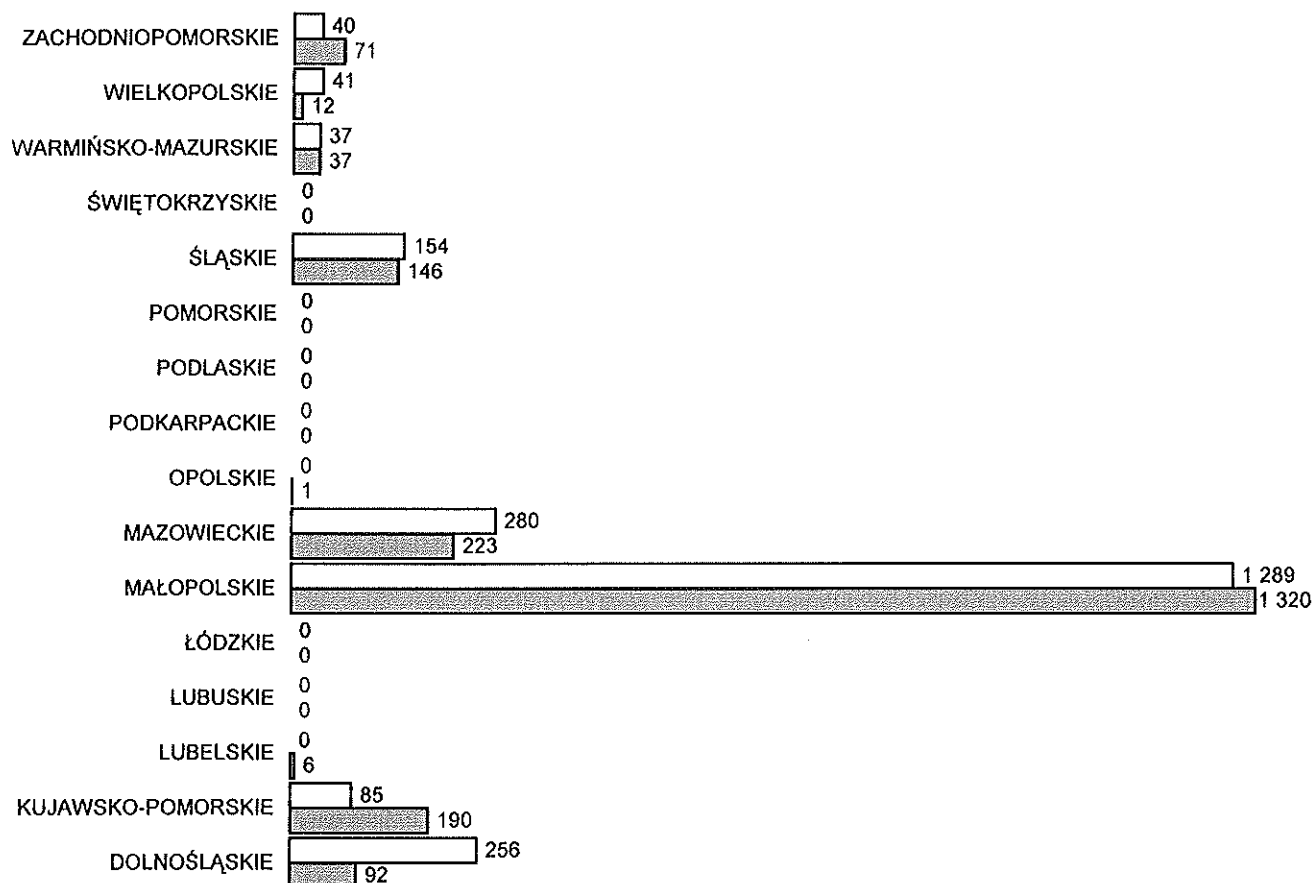

Wykres nr 64. Liczba wyremontowanych mieszkań w latach 2010 i 2011

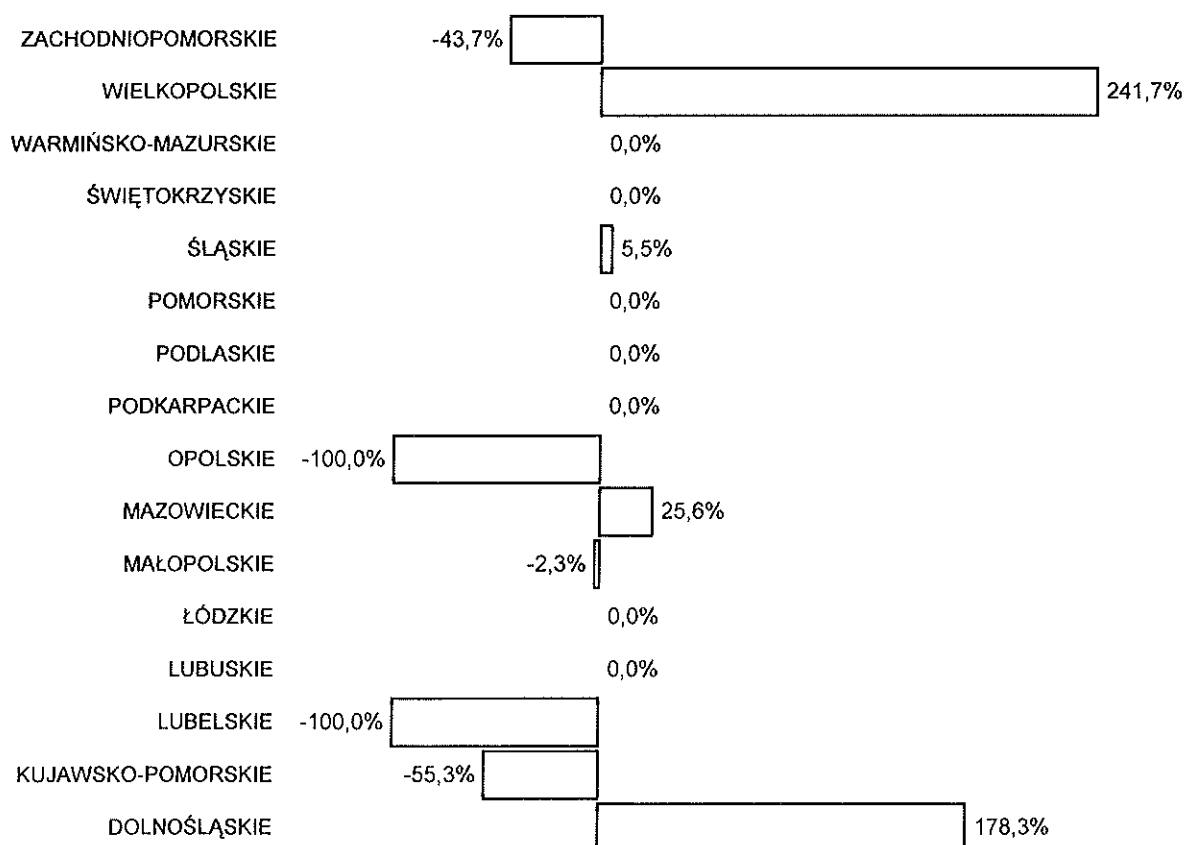

□ 2011
■ 2010

Wykres nr 65. Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi w latach 2010 i 2011

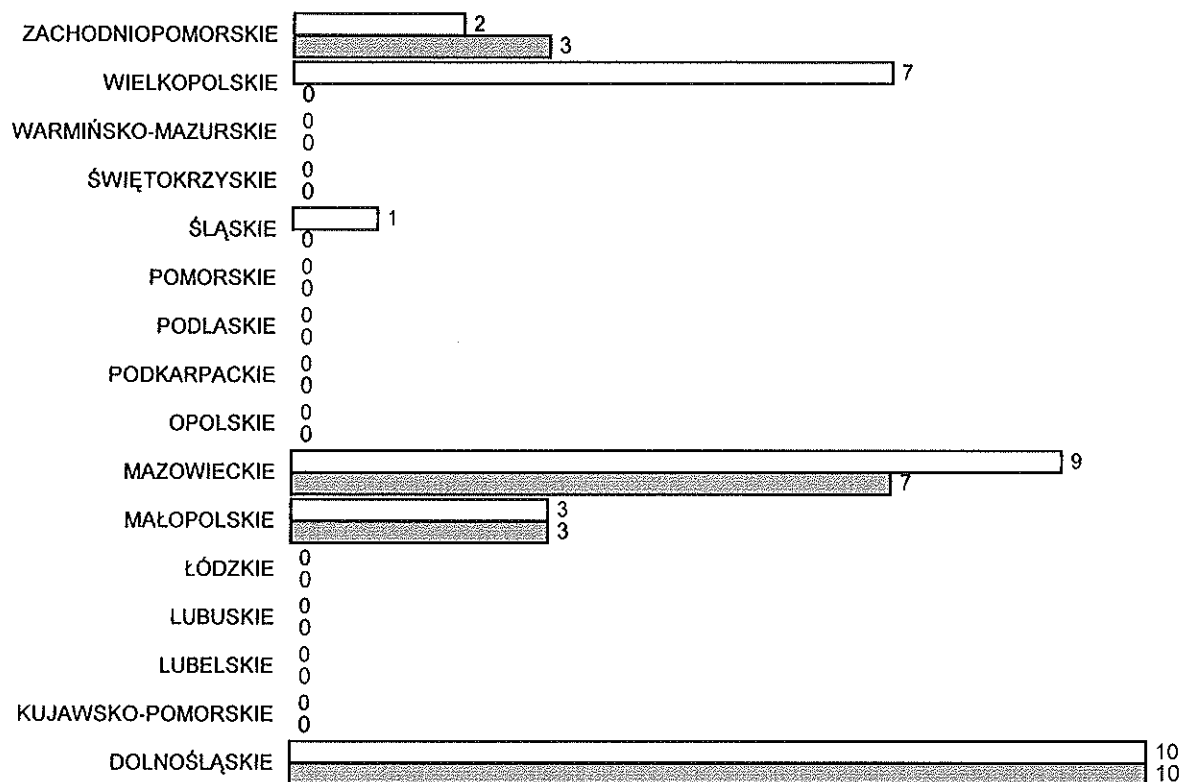

Wykres nr 66. Zmiany liczby osób objętych badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi w latach 2010 i 2011

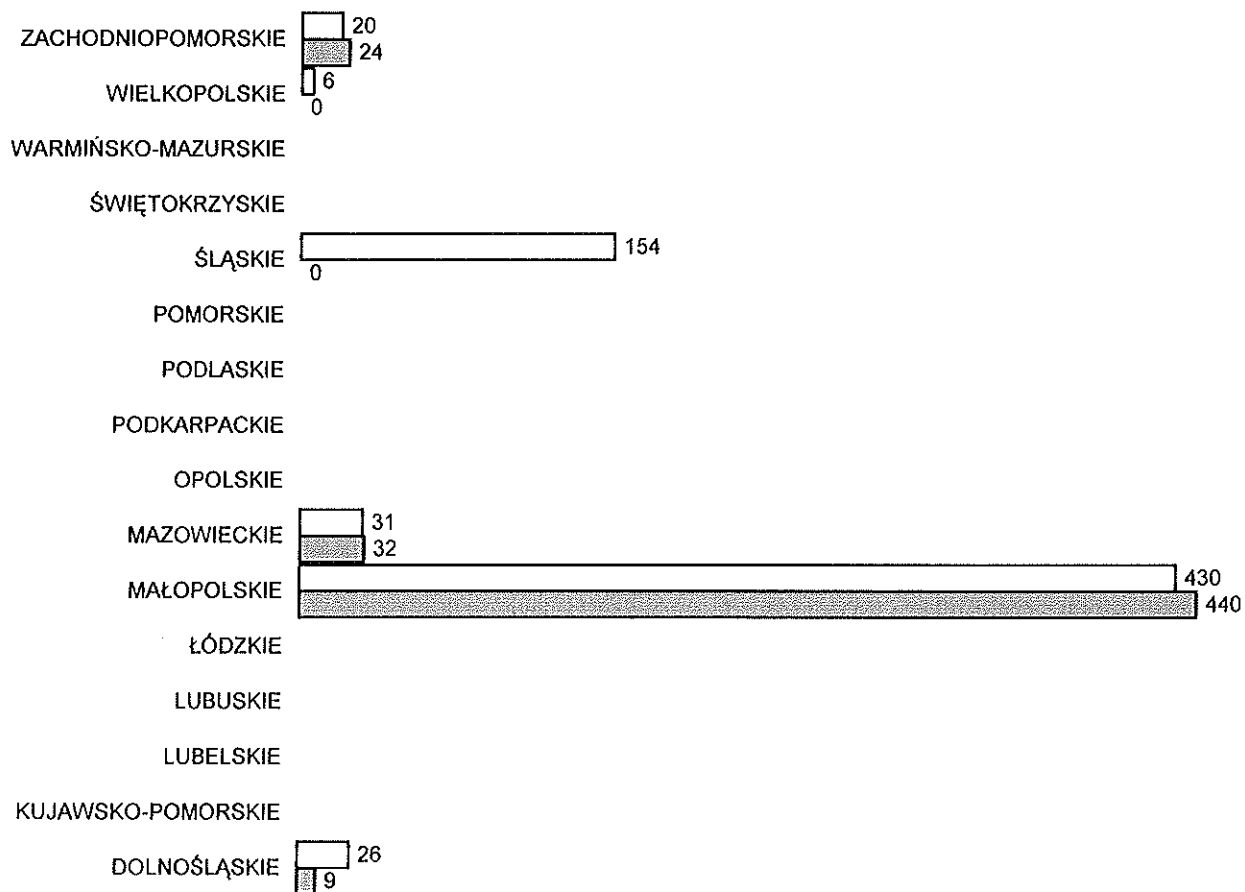
□ 2011
■ 2010

Wykres nr 67. Liczba pielęgniarek środowiskowych zatrudnionych w środowisku romskim w latach 2010 i 2011

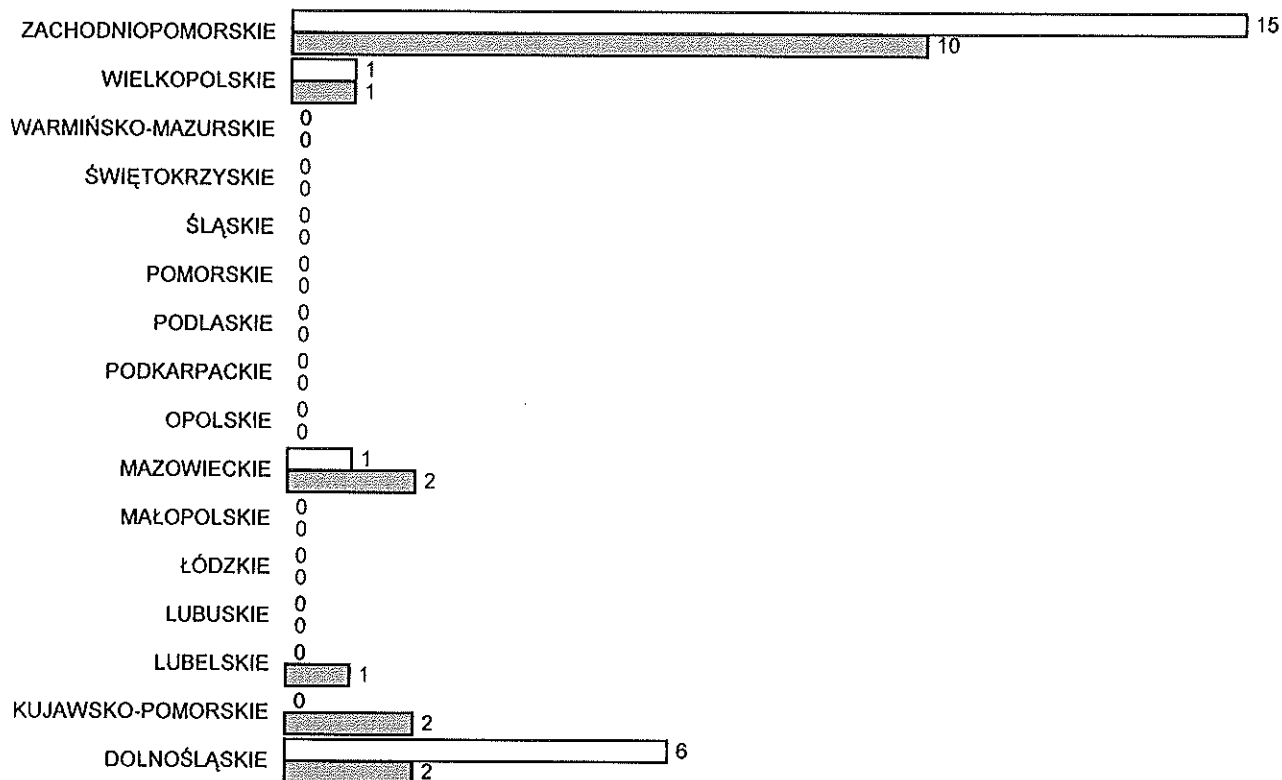
□ 2011
■ 2010

Wykres nr 68. Wskaźnik - liczba Romów objętych badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi do liczby zatrudnionych pielęgniarek środowiskowych w latach 2010 i 2011

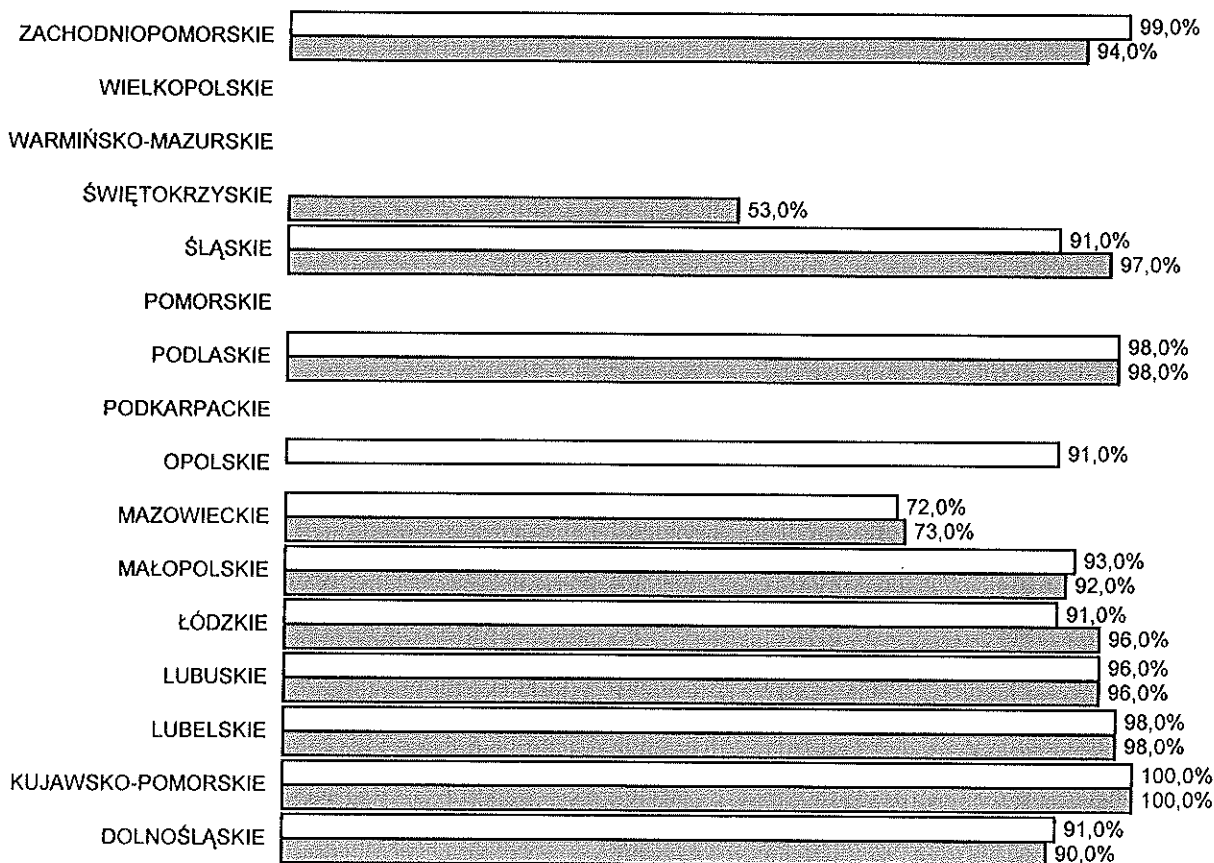
□ 2011
 ■ 2010

Wykres nr 69. Liczba "białych dni" zorganizowanych w środowisku romskim w latach 2010 i 2011

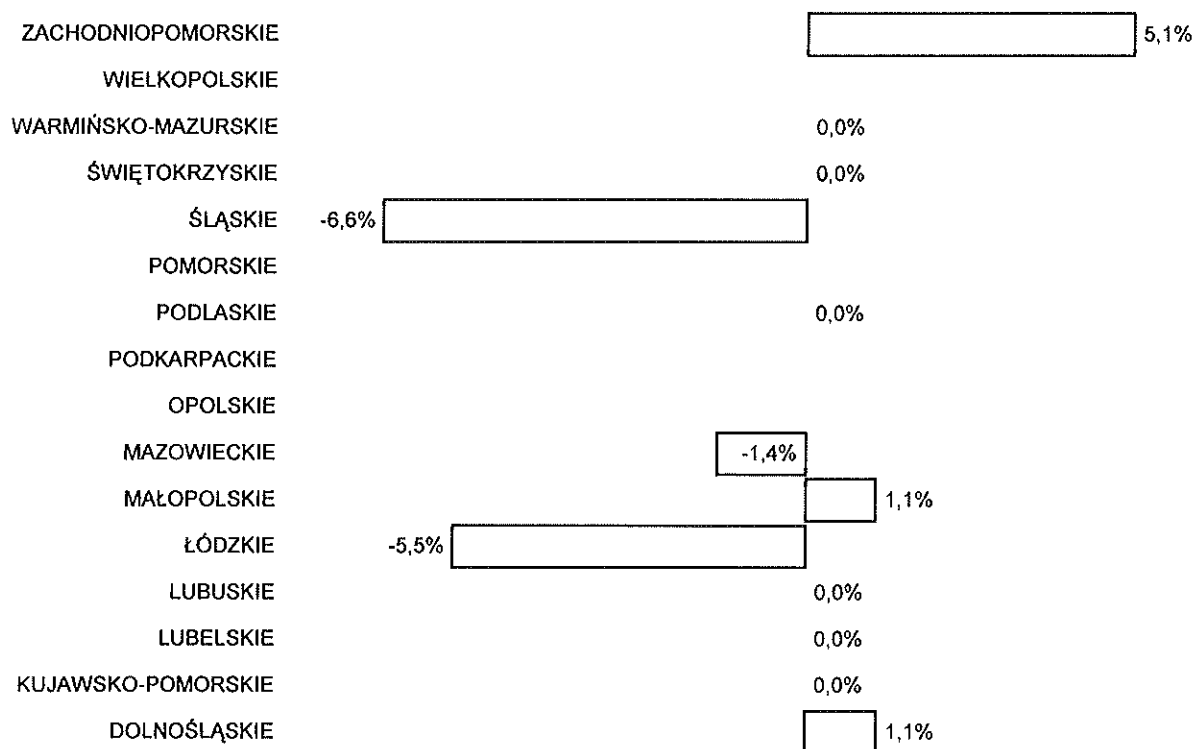
□ 2011
 ■ 2010

Wykres nr 70. Stopa bezrobocia wśród Romów w latach 2010 i 2011

UWAGA: brak wartości liczbowych przy nazwie województwa oznacza brak danych

Wykres nr 71. Zmiany stopy bezrobocia wśród Romów w latach 2010 i 2011

UWAGA: brak wartości liczbowych przy nazwie województwa oznacza brak danych

Wykres nr 72. Liczba Romów objętych szkoleniami podnoszącymi i zmieniającymi kwalifikacje zawodowe w latach 2010 i 2011

